

Publicació
de Rosa Sensat

Abril 1997

PERSPECTIVA

ESCOLAR 214

**Alimentar-se:
més que menjar**

**Treball cooperatiu
amb telemàtica**

**Infants de Txernòbil
a Masquefa**

Abril 1997

P E R S P E C T I V A
E S C O L A R 2 1 4

Edició i Administració:

Associació de Mestres Rosa Sensat.
Còrsega, 271 • Tel. 237 07 01
Fax: 415 36 80 • 08008 Barcelona
E-mail: pescolar@mrp.pangea.org

Consell de Redacció:

Anna Agenjo, Josep Callís, Rosa Carrió,
Ton Creus, Mercè Fluvià, Montserrat Galícia,
Marta Mata, Carme Ortoll,
Teresa Serra, Jesús Viñas

Directora:

Carme Tomàs

Directora adjunta:

Mercè Comas

Secretària de Redacció:

Carme Suaz

Disseny gràfic i coberta:

Vilaseca/Altarriba

Composició i muntatge:

Núria Hortal, Inge Trowsky

Dibuixos:

Werner Thöni

Fotòlits:

Coloren, S. L.

Impressió:

Romanyà-Valls

Subscripcions i distribució llibreries:

Associació de Mestres Rosa Sensat

Dipòsit legal:

B. 2090-1975-ISSN: 0210-2331

Subscripció anual:

6.550 ptes.- P.V.P. 725 ptes.

Editorial:

A la FP, sembla haver-hi un cert disori 1

Monogràfic:

Alimentar-se: més que menjar

Hàbits alimentaris de la població infantil i juvenil a Catalunya. *Lourdes Ribas i Lluís Serra Majem* 2

L'anorèxia nerviosa: símptomes, causes i prevenció. *Josep Toro i Trallero* 11

El *fast food* una moda adreçada a infants i joves? *Montserrat Galícia Gorritz* 19

El menjador escolar: ingredients per a un bon pastís. *Ricard Montalbán* 23

La proximitat de l'univers culinari. Divagacions al taller de cuina. *Llorenç Torrado* 30

Els tallers de cuina a l'escola. *Conxita Carreras* 36

Bibliografia complementària. *Biblioteca Rosa Sensat* 40

Escola.

Solidaritat:

CEIP El Turó de Masquefa. Acolliment a l'escola d'un grup de nens afectats per l'accident nuclear de Txernòbil. *Mestres del CEIP El Turó de Masquefa* 44

Matemàtica:

Firomatical. *Miquel Artigas i Costa* i altres *Noves tecnologies:* 51

PATI. Grup de Treball Cooperatiu amb Telemàtica. *Júlia García Abad* 61

Escola i societat.

Memòria pedagògica:

L'escola del Mar de la Barceloneta i Pere Vergès. *Salvador Domènech* 67

Novetats bibliogràfiques. 72

Textos legals. 75

Cartes a les lectores i als lectors. 77

A la formació professional, sembla haver-hi un cert desori

Reformar en profunditat la FP ha estat, de manera explícita, un dels principals objectius de la LOGSE, atesa la seva importància estratègica en els grans canvis i reptes a què ja està sent sotmès el nostre sistema social i econòmic en aquest tombant de segle.

La reforma en profunditat de la FP en les seves diferents vessants: reglada, ocupacional, contínua, de garantia social... va més enllà de l'estricta àmbit del sistema educatiu. També hi estan implicades altres administracions, organitzacions sindicals i empresarials..., de manera que el seu desplegament, complex, cal que sigui extraordinàriament acurat, rigorós i amb força dosi de «llum i taquígrafs».

Per això sorprèn el fet que a primers de març d'enguany, just a punt de començar el procés de matriculació, s'informés formalment als directors de bona part dels centres públics d'ESO de la substancial alteració del model i del canvi de mapa escolar de la FP a Catalunya, els quals havien estat objecte dels acords parlamentaris el juny del 1995, amb l'anterior conseller. El canvi, consistent en una concentració de cicles formatius en alguns instituts, provocarà el consegüent desequilibri territorial de l'oferta de FP, la seva segregació del bloc de secundària i el previsible retorn a la marginalitat. Per garantir la qualitat de l'ensenyament, la comprensivitat i la diversitat s'havia dissenyat un model de centre que comptava amb l'ESO, batxillerats i cicles formatius per trencar definitivament amb la concepció de dos nivells educatius amb estatuts diferents, els Instituts de Batxillerat i els Instituts de Formació Professional. La falta d'informació prèvia a la comunitat educativa, als ajuntaments i grups parlamentaris va provocar un malestar creixent, el qual es va fer evident a la sessió del Consell Escolar de Catalunya del passat 14 de març, sessió que va comptar amb la presència del president de la Generalitat i durant la qual l'actual conseller va deixar en suspens els canvis esmentats.

L'ensenyament públic, en general, està poc dotat i la FP, a més a més, pateix greus mancances de planificació. Aquesta situació pot contribuir a una major privatització del sistema educatiu.

Per redreçar aquest panorama cal un acord social urgent, que impulsi els estudis de FP adaptats a les necessitats comarcals i generals de Catalunya i els concreti en un mapa, en el disseny del qual prenguin part tots els implicats.

2 Alimentar-se: més que menjar

Es presenten els resultats referents al consum d'aliments i nutrients de la població infantil de Catalunya de sis a disset anys, a partir de l'estudi nutricional de la població catalana, fet en el context del Programa d'Alimentació i Nutrició de la Generalitat de Catalunya, per la Unitat de Medicina Preventiva i Salut Pública de la Universitat de Barcelona l'any 1992.

Hàbits alimentaris de la població infantil i juvenil a Catalunya

Lourdes Ribas

Grup de Recerca en Nutrició Comunitària, Universitat de Barcelona

Lluís Serra Majem

Càtedra de Salut Pública, Universitat de Las Palmas de Gran Canària.

Grup de Recerca en Nutrició Comunitària, Universitat de Barcelona

Pel que fa a l'alimentació, en les societats desenvolupades hem passat de l'escassetat a l'abundància, del racionament d'aliments bàsics a l'accessibilitat a una àmplia gamma de productes manufacturats. Aquest fenomen ha conduït al fet que, exceptuant certs grups de població de risc, les mancances nutricionals hagin deixat de constituir un problema de salut pública en el nostre medi. Així, hem assistit a un augment en la talla mitjana dels nens i a un millor estat del sistema immunitari, reflex fidel de l'estat nutricional, i a una disminució de les malalties lligades a una malnutrició per defecte.

Això no obstant, han adquirit importància d'altres patologies d'etiologia multifactorial condicionades pels nous estils de vida, agrupades sota la denominació de malalties de la civilització (arteriosclerosi, diabetis, obesitat, càries dental i certs tipus de càncer). Són innombrables els estudis que evidencien l'associació entre la dieta i aquestes malalties degeneratives. Les dades existents també apunten al fet que aquestes malalties, les manifestacions clíniques de les quals apareixen habitualment en l'edat madura, poden estar relacionades amb el tipus d'alimentació rebuda durant la infància.

En termes generals, no existeixen dades suficients que posin en relació la dieta durant l'edat pediàtrica amb el conseqüent risc de patir malalties cròniques o degeneratives a l'edat adulta, si bé està fermament establerta la relació entre el consum de sodi (sal de cuina) en els nens i el risc d'hipertensió arterial en els adults, i entre l'obesitat infantil i la predisposició a l'obesitat en l'edat adulta. A més a més, és evident la representació negativa de la càries infantil en la futura salut dental de l'adult. Més discutible resulta el paper de la dieta durant la infància en l'aparició de càncer o de malalties cardiovasculars en l'edat adulta, malgrat que molts estudis apunten en aquesta direcció.

El coneixement dels hàbits alimentaris de la població infantil permet elaborar programes d'educació nutricional amb una base més racional i fonamentada, i alhora facilita el seguiment de possibles canvis que es produeixen en els hàbits alimentaris i en l'estat nutricional.

En aquest article es presenten els resultats d'un treball sobre el consum d'aliments i nutrients de la població infantil de Catalunya de sis a disset anys, que forma part de l'estudi nutricional de la població catalana, realitzat en el context del programa d'Alimentació i Nutrició de la Generalitat de Catalunya, per la Unitat de Medicina Preventiva i Salut Pública de la Universitat de Barcelona l'any 1992.¹

Metodologia

La metodologia d'aquest treball ja s'ha exposat de manera exhaustiva amb anterioritat. Breument i pel que fa referència al contingut d'aquest article, es van entrevistar 380 nens d'edats compreses entre els sis i els disset anys, obtinguts de manera aleatòria, a partir dels padrons municipals. Un equip de 36 enquestadors degudament ensinistrats i preparats van fer les entrevistes domiciliàries i van obtenir la informació sobre el consum d'aliments mitjançant dos recordatoris de 24 hores i un qüestionari de freqüència de consum. El recordatori de 24 hores és un mètode que intenta avaluar el consum d'aliments durant un període precedent immediat (24 hores) i recull informació específica sobre tipus d'aliment, preparació culinària, marca comercial, quantitat

1. Aquest treball ha estat finançat a través d'un conveni entre la Direcció General de Salut Pública de la Generalitat i la Fundació Bosch i Gimpera de la Universitat de Barcelona.

4 Alimentar-se: més que menjar

ingerida, moment del dia en què s'ha fet la ingesta (formant o no part d'un àpat)... de cada un dels aliments i begudes consumides el dia anterior a la entrevista. Aquest mètode permet valorar acceptablement el consum d'energia i nutrients tant en grups d'infants com d'adults. A tota la mostra es van dur a terme dos recordatoris de 24 hores, un a l'època càlida (maig-juny) i l'altra a l'època freda (novembre-desembre) de l'any 1992. En els nens i les nenes menors de dotze anys, l'entrevista es va fer amb l'ajuda de la mare o de la persona responsable de l'alimentació dels infants. Per a la transformació de consum d'aliments a ingesta d'energia i nutrients es van adaptar les taules franceses *Repertoire Général des Aliments*. Durant les entrevistes, a més de recollir la informació sobre consum alimentari, es van obtenir dades sobre freqüència de consum d'aliments mitjançant un qüestionari en el qual es demanava amb quina freqüència eren consumits 77 aliments (quantas vegades i amb quina freqüència, des de mai fins a diàriament), hàbits i costums alimentaris, coneixements i opinions, etc., a més de fer-se l'avaluació antropomètrica.

L'anàlisi de les dades permet donar els resultats del consum d'aliments, energia i nutrients per al total de la població infantil, per grups d'edat (6-10 i 11-17 anys), per sexes, per tipus de població de residència (rural o urbana) i per nivell socioeconòmic (alt, mitjà i baix).

Resultats i discussió

En la taula 1 (vegeu la pàgina següent) es presenta el consum d'aliments en grams/persona/dia segons grup d'edat i sexe, i s'hi pot observar l'augment en el consum de quasi tots els grups d'aliments en els nois amb l'edat a excepció del consum de llet i derivats que són més consumits pels nens i nenes més petits. En comparar per sexes el grup d'edat de sis a deu anys, tan sols s'observen diferències significatives quant al consum d'ous, que és superior en els nens (34 g respecte els 19 g en les nenes). En el grup d'adolescents, els nois tenen un consum superior de quasi tots els aliments i destaquen el de la llet, els cereals, les patates i la carn.

L'anàlisi del consum d'aliments segons el tipus de població de

Taula 1. Consum d'aliments segons edat i sexe en la població infantil catalana

	6-10 anys			11-17 anys				
	n	Total 126 \bar{X}	Nens 69 \bar{X}	Nenes 57 \bar{X}	n	Total 252 \bar{X}	Nois 132 \bar{X}	Noies 120 \bar{X}
Llet		297	293	302		235	257	212
Derivats làctics		90	85	95		83	87	78
Cereals		206	202	210		245	279	207
Patates		84	84	85		88	100	75
Peix		41	41	43		50	49	51
Carn		83	81	86		91	106	74
Embotits		39	36	43		51	53	48
Vísceres		0	0	0		2,3	1,3	3,5
Aus		42	40	43		49	50	48
Greixos i olis		26	27	24		31	32	30
Ous		27	*34	*19		29	32	27
Llegum		26	31	18		25	25	24
Fruits secs		1,4	0,9	2,0		2,7	3,1	2,4
Fruites		187	195	178		203	205	201
Verdures		125	132	117		140	139	141
Dolços		31	30	33		31	33	28

Consum en g/persona/dia

Catalunya 1992

Valors de significació obtinguts amb el T-test en comparar per sexes * = $p < 0,005$

residència sols mostra diferències significatives en el consum d'ous en els adolescents, el qual és superior en el medi rural (42 g respecte als 28 g que consumeixen en el medi urbà).

L'anàlisi segons nivell socioeconòmic mostra diferències significatives en el grup d'edat d'onze a disset anys en el consum de derivats làctics, el qual augmenta en millorar el nivell socioeconòmic (nivell alt 109 g i nivell baix 68 g), diferència també observada en estudiar la població adulta; i el consum d'ous, que és de quasi el doble en la classe social mitjana (alta 34 g, mitjana 69 g i baixa 36 g).

A la taula 2 (vegeu la pàgina següent) s'observa la ingesta d'energia i nutrients en la població infantil en comparació amb la dels adults grans: el consum d'energia i macronutrients és molt

6 Alimentar-se: més que menjar

similar en els nens i nenes de sis a deu anys, i passa a ser marcadament superior en els nois d'onze a disset en relació amb les noies. En comparar amb el grup d'adults grans destaca la important davallada en la ingesta de lípids i sobretot d'àcids grassos saturats (AGS) en els adults, fet que podem constatar també en comparar la distribució percentual de la ració energètica. Així, en els nens trobem una distribució similar en els diferents grups d'edat i sexe en els quals la ingesta grassa representa el 39,5% (AGS el 14,5%) de la ingesta energètica, les proteïnes el 16,3% i els hidrats de carboni el 43,2%; mentre que en els adults grans la ingesta grassa representa el 34,6% (AGS el 10,7%), les proteïnes 18,9% i els hidrats de carboni el 45,0%.

Taula 2. Ingesta diària d'energia i nutrients, en nens i nenes de 6 a 10 anys i d'11 a 17 en comparació amb la dels adults

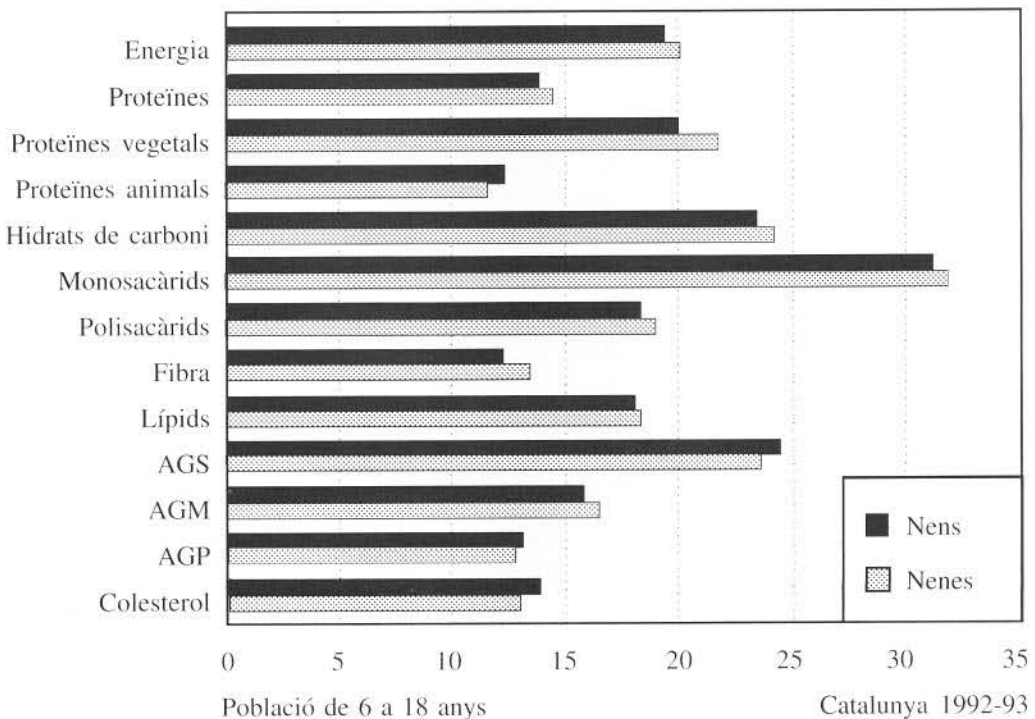
n	Nens	Nenes	Nois	Noies	Homes	Dones
	69 6-10 anys \bar{X}	57 \bar{X}	132 11-17 anys \bar{X}	120 \bar{X}	108 65-75 anys \bar{X}	141 \bar{X}
Energia (kcal)	2098	2159	2611	2143	1880	1556
Proteïnes (g)	84,4	88,1	104,8	86,4	83,7	73,7
Hidrats de carboni (g)	228,2	233,2	283,5	228,7	199,6	172,8
Mono-disacàrids (g)	98,3	101,1	107,7	98,4	87,5	86,4
Polisacàrids (g)	129,9	132,1	175,8	130,3	112,1	86,4
Lípids (g)	91,9	94,4	114,7	95,4	71,8	59,0
A. G. saturats (g)	34,6	36,1	41,7	33,9	21,8	18,6
A. G. monoinsaturats (g)	40,0	40,9	51,1	42,1	33,2	26,3
A. G. poliinsaturats (g)	9,7	10,0	12,8	11,2	9,6	7,8

Catalunya 1992

En relació amb els hàbits alimentaris, habitualment el 90% dels nens de sis a deu anys fan quatre o més àpats al dia, percentatge que és del 81% en els adolescents. Un 3% dels adolescents manifesta no prendre res fins a l'hora de dinar. L'esmorzar és una de les recomanacions dietètiques que els catalans transgredeixen amb més facilitat. Actualment es recomana que l'esmorzar proporcioni el 25% de l'aportació energètica diària, ja que permet proveir-se de les reserves perdudes durant les hores del descans nocturn;

en efecte, tot i que la gent creu que mentre es dorm gairebé no es consumeix energia, no és així, en realitat, l'activitat física que es fa habitualment durant el dia (normalment molt poca) modifica relativament poc la despesa energètica diària. Així mateix el rendiment del nen, tant físic com intel·lectual, durant el matí depèn en gran part de la quantitat i qualitat de l'esmorzar que fa. S'ha demostrat que els nens que van a l'escola sense esmorzar, o bé havent fet un esmorzar molt lleuger, tenen menys capacitat d'atenció i rendiment que els que han pres un esmorzar adequat. En la figura 1 es pot apreciar el percentatge de la ingesta diària d'energia i nutrients aportats per l'esmorzar en la població infantil catalana, el qual aporta el 19,9% de la ingesta calòrica total, percentatge similar a l'obtingut en altres estudis com el dut a terme recentment en la població escolar de Bilbao.

Figura 1. Percentatge de la ingesta diària d'energia i nutrients aportada per l'esmorzar en la població infantil catalana

8 Alimentar-se: més que menjar

	Nens	Nenes
Energia	19,8	20,1
Proteïnes	14,3	14,5
Proteïnes vegetals	19,9	21,3
Proteïnes animals	12,4	12,2
Hidrats de carboni	23,6	24,5
Monosacàrids	31,4	31,6
Polisacàrids	18,6	19
Fibra	12,6	13,5
Lípids	18,5	18,6
AGS	24,6	24,2
AGM	15,5	16
AGP	13,1	12,9
Colesterol	14,1	13,6

Pel que fa al lloc on fan els àpats (taula 3) durant la setmana escolar el 85% dels nens i nenes refereixen que esmorzen a casa abans d'anar a l'escola; un 27% dels escolars de sis a deu anys no dinen mai a casa i un 10% dels d'onze a disset anys tampoc. La majoria dels nens i de les nenes sopen a casa. Donat que molts nens

Taula 3. Percentatge de població infantil catalana que fa algun àpat a casa durant la setmana laboral

Setmana laboral (Dilluns matí a divendres tarda)		Mai o quasi cap dia	Algun dia	Tots els dies
Àpat	Edat	%	%	%
Esmorza a casa	6-10 anys	11,1	2,4	86,5
	11-17 anys	14,7	0,8	84,5
Dina a casa	6-10 anys	27,0	5,6	67,4
	11-17 anys	9,9	9,2	81,0
Sopa a casa	6-10 anys	0,8	4,8	94,4
	11-17 anys	1,6	1,2	97,2

i nenes dinen a l'escola, el sopar ha de tenir una composició complementària; per això és necessari que els pares coneguin els menús ofertats a l'escola, el seu ritme de rotació i la planificació diària per poder-lo complementar a casa d'una manera variada i equilibrada. Els adolescents sovint mengen fora de casa, en grup, al carrer, i són els grans consumidors del *fast-food*. Un 16% dels adolescents admeten menjar entre hores.

Si bé els hàbits alimentaris de la població infantil catalana poden ser considerats satisfactoris, en general són pitjors que els de les generacions anteriors. En l'edat escolar té lloc l'aprenentatge i l'adquisició dels hàbits relacionats amb l'alimentació. Per aconseguir uns hàbits saludables és important la participació tant del medi familiar com de l'escolar. La base d'una intervenció educativa ha d'estar basada en un coneixement exhaustiu de la realitat que permeti dissenyar millor els missatges i alhora assegurar el resultat de la intervenció.

Bibliografia

- ARANCETA, J. «Nutrición en la edad evolutiva de la vida». A: Serra Majem, L.; Arancena, J.; Mataix, J. (eds.). *Nutrición y Salud Pública. Métodos, bases científicas y aplicaciones*. Barcelona: Masson, 1995, p. 185-192.
- ARANCETA, J.; DELGADO, A. «Guías dietéticas para la población infantil». A: Serra Majem, L.; Aranceta, J.; Mataix, J. (eds.). *Documento de consenso: guías alimentarias para la población española*. Barcelona: SG. Editores, 1995, p. 291-300.
- ARANCETA, J.; PÉREZ, C. *Consumo de alimentos y estado nutricional de la población escolar de Bilbao. Guías alimentarias para la población escolar*. Bilbao: Área de Salud y Consumo, Ayuntamiento de Bilbao, 1996, p. 1-210.
- GARCÍA CLOSAS, R.; SERRA MAJEM, L. «Hàbits dietètics de la població infantil catalana». *Infància* 70, 1993, 1: 37-41.
- MALDONADO, R.; VILLALBÍ, J. R. «Educación nutricional y comedor escolar. ¿Concordancia o discrepancia?» *An Esp Pediatr*, 1995; 42: 110-114.
- SALVADOR, G.; SERRA, L. «Possibilitats didàctiques dels aliments». *Guix*, 1988; 128: 4-8.

10 Alimentar-se: més que menjar

SERRA MAJEM, L.; RIBAS, L.; GARCÍA CLOSAS, R.; RAMON, J. M.;
SALVADOR, G.; FARRAN, A. i al. *Llibre Blanc: Avaluació de
l'estat nutricional de la població catalana (1992-93)*. Barcelona:
Departament de Sanitat i Seguretat Social, 1996, p. 1-252.

L'anorèxia nerviosa és un trastorn complex, fruit de la interacció de factors biològics, psicològics i socials. Afecta aproximadament un 1% de les noies de catorze a vint-i-quatre anys. En els últims anys està produint-se un progressiu increment de la seva prevalença i un descens de l'edat d'inici. La seva prevenció és extraordinàriament difícil, atès que l'anorèxia es fonamenta en valors culturals. La detecció precoç consisteix a verificar l'existència d'aprimament, canvis d'humor, tendència a l'aïllament social i increment en l'estudi i l'activitat física.

L'anorèxia nerviosa: símptomes, causes i prevenció

L'anorèxia nerviosa, amb la bulímia nerviosa, és un dels dos grans trastorns del comportament alimentari que, dissortadament, gaudeixen en els nostres temps d'una notable «popularitat» tant mèdica com social. La rapidíssima difusió del coneixement de l'existència d'uns trastorns pràcticament desconeguts fins fa pocs anys està estretament relacionada amb l'increment de la seva prevalença. En efecte, en aquests moments l'anorèxia nerviosa afecta aproximadament d'un 0,5% a un 1% de les noies entre catorze i vint-i-quatre anys d'edat. Hi ha raons per dir que fa vint anys aquestes xifres no superaven l'1 per 1000. Aquesta proporció és la que actualment correspon als nois anorèxics. Però hi ha un altre fet alarmant. Els darrers anys han vist la reducció de l'edat d'inici de la malaltia. Ja no podem dir que és un trastorn específicament adolescent (quant a l'edat d'inici). L'anorèxia nerviosa d'aparició prepuberal és una realitat d'instauració certa. En els nostres serveis assistencials estem veient casos d'anorèxia nerviosa iniciats als nou, deu i onze anys. Fa tres anys, tres hospitals de Londres especialitzats en aquestes patologies es varen creure en l'obligació de publicar en la premsa una nota conjunta, un autèntic crit d'alarma: en un any havien hagut d'ingressar-hi set o vuit nenes anorèxiques de sis a vuit anys d'edat...

**Josep Toro
i Trallero**

Professor Titular de Psiquiatria. Universitat de Barcelona
Cap de la Secció de Psiquiatria Infantil i Juvenil i de la Unitat de Trastorns Alimentaris de l'Hospital Clínic de Barcelona

12 Alimentar-se: més que menjar

Què és l'anorèxia nerviosa?

L'anorèxia nerviosa és un trastorn psicossomàtic —seria millor dir-ne sociopsicossomàtic— molt complex. Les seves característiques bàsiques inclouen:

- la decisió de perdre i/o mantenir el pes per sota del normal,
- una pèrdua de pes superior al 15%,
- una intensa por a l'augment del pes tot i tenir un pes baix, alteracions de la imatge corporal (representació mental del cos),
- sobrevaloració de la importància de la imatge corporal en la autoimatge i per tant en l'autoestima generals,
- i alteracions neuroendocrines múltiples, la manifestació més patent de les quals és l'amenorrea.

Tot i això, s'acompanya, en un principi, d'una total manca de consciència de malaltia, un fet de radical importància perquè es constitueix en la principal dificultat per a la intervenció terapèutica.

El fenomen psicològic central de l'anorèxia nerviosa és la por a l'augment de pes, la *lipofòbia*. El fenomen fisiològic essencial és la *malnutrició*. La malnutrició, per definició, provoca la pertorbació de *totes* les funcions orgàniques i l'alteració de l'homeostasi general. Són les conseqüències de la malnutrició les que en gran part determinen el manteniment i el progressiu agreujament d'un trastorn que acaba amb la mort en un vuit per cent dels casos aproximadament.

Quines són les causes de l'anorèxia nerviosa?

L'anorèxia nerviosa, com qualsevol patologia psiquiàtrica, és un trastorn multicausat. Però ho és de manera especialment complexa, i en cada moment de la seva evolució és la conseqüència de l'estat d'*interacció* de diferents factors psicosocials, psicològics i biològics. Per tal de fer-los més comprensibles intentarem una possible classificació d'aquests factors.

Factors associats de risc

Genètics:

— sexe femení;

— pubertat.

(Sembla demostrada l'existència de disfuncions bioquímiques —neurotransmissors— en les dones i probablement a partir de la pubertat provocades per la restricció alimentària. Aquestes disfuncions serien responsables d'una gran part de la patologia del pacient anorèxic.)

Individuals:

— adolescència;

— sexe femení;

(ara considerats aquests factors des d'una perspectiva psico-social);

— precocitat en els canvis puberals;

— tendència al perfeccionisme i l'obsessivitat;

— autoestima baixa;

— percepció subjectiva de dificultats per a la integració (sentiment d'acceptació) en el grup de companys i companyes;

— alexitímia (dificultat per reconèixer i comunicar sentiments);

— desenvolupament de trastorns obsessius, depressius i d'ansietat.

Familiars:

— antecedents de trastorns del comportament alimentari;

— antecedents de trastorns de l'humor (depressió) i alcoholisme;

— existència de conflictivitat familiar;

— preocupació excessiva pel pes i les dietes alimentàries;

— possiblement certs estils educatius.

Tots o part d'aquests factors, en diferents freqüències i combinacions formen part dels antecedents i característiques dels pacients anorèxics. Però, amb l'excepció parcial dels genètics, tots aquests factors també es troben en la immensa majoria dels trastorns psiquiàtrics. Es tracta, doncs, de factors *inespecífics* per a l'anorèxia nerviosa.

Quins serien els factors de risc (causals) *específics*?

Sense dubte, tots aquells que provoquen directament o indirectament la decisió o pràctica de la restricció alimentària voluntària. Aquests són els *factors socioculturals*.

14 Alimentar-se: més que menjar

És la nostra cultura, la del món occidental en aquestes darreries del segle XX, la que ha creat i instaurat en tots nosaltres l'ansia d'*estar prim*. El cos prim de la dona, i per tant de la noia (i, ara ho veiem, el de la nena), està associat a prestigi, bellesa, joventut. En un mot: èxit social. Un cop instaurat aquest valor estètic, la pressió social sobre els individus, sobre les adolescents i les nenes, és intensíssima. Una revisió recent ha permès enumerar els diferents factors socials que contribueixen a la interiorització, i consegüent transmissió al menor, de l'ansia de l'aprimament:

- Canvis en el paper social de la dona: incorporació a la vida laboral en competició amb l'home, renúncia a la maternitat com a objectiu essencial, etc.
- Les modes del vestir.
- Progressiva exhibició directa del cos.
- Models socials concrets: *top-models*, actrius, cantants, etc.
- Indústries i comerços especialitzats en productes per aprimar-se, amb les campanyes publicitàries corresponents.
- Mitjans de comunicació uniformats universalment i cada cop més basats en imatges visuals.
- Rebuig social de l'obesitat i, per extensió, de qualsevol sobrepès.
- Mite de l'«estar en forma» (jove, àgil, prim...).
- Pràctica d'activitat física excessiva i, especialment, d'esports d'alt risc (dansa, gimnàstica rítmica, curses de fons, etc.).

I els nens, què?

Els nens i les nenes entre els sis i els vuit anys d'edat ja han interioritzat els models estètics corporals vigents; ja rebutgen més un nen obès que un nen coix, enguixat o estrafet. (Però hi ha estudis que han comprovat que el mateix passa als mestres.) És a dir, la preocupació per tenir un cos prim pot ser molt precoç.

En alguns estudis epidemiològics duts a terme amb la població escolar i adolescent de la ciutat de Barcelona, el nostre grup ha trobat dades altament significatives, com per exemple:

- Als nou anys d'edat, el 26% dels nens i el 32% de les nenes estan preocupats pel pes o la silueta; als dotze anys ho estan el 36%

dels nois i el 54% de les noies; als quinze anys, el 40% dels nois i el 73% de les noies.

- Tenen por d'augmentar de pes el 36% dels nens i nenes de nou anys. Als quinze anys, comparteixen aquesta por el 15% de nois i el 60% de noies.
- Creuen que tenen parts del cos massa grasses el 52% de les nenes de nou anys, el 66% de dotze anys, i el 82% de quinze anys.
- Estan fent règim per aprimar-se l'11% dels nens i el 18% de les nenes de nou anys; l'11% dels nois i el 20% de les noies de dotze anys, i el 3% dels nois i el 25% de les noies de quinze anys.
- Tres de quatre noies adolescents estan fent o han fet algun cop a la seva vida règim per aprimar-se.
- En un 80% de les seves famílies hi ha, pel cap baix, una persona fent règim per aprimar-se; en un 20% hi ha dues persones o més.

Es pot prevenir l'anorèxia nerviosa?

Els especialistes creuen que és possible, però ningú no sap ben bé com fer-ho. És evident que l'autèntica prevenció obligaria a un

16 Alimentar-se: més que menjar

canvi cultural de tot el nostre món occidental. Hi ha estudis que ens diuen que més del 70% de les dones estan fent o han fet règim per aprimar-se; que segueixen o han seguit aquest tipus de dieta aproximadament un 40% de persones que no han tingut mai problemes de pes; que en cinc anys (1985-1990) el nombre d'adolescents americanes amb infrapès que estava intentant baixar de pes es va incrementar en més del 500%.

Col·lectivament, alguna cosa s'ha de fer amb tota la publicitat creadora de necessitats artificials i perjudicials per aprimar-se (a la Gran Bretanya ja s'ha començat). L'educació nutricional de la població, i per tant dels nens i els adolescents, és imprescindible; com també un coneixement suficient dels riscos biològics i psicològics de la malnutrició.

I a l'escola caldrà anar molt amb compte a fer valoracions negatives de qui estigui amb sobrepès. Cal tallar radicalment qualsevol burla o comentari en aquest sentit (suficient sovint per precipitar una anorèxia nerviosa); i desterrar tota exhibició de cos prim per part d'educadores, especialment d'adolescents. Convé intervenir en comentaris i converses que impliquin aberracions estético-corporals, adduint-hi la racionalitat imprescindible. I, sobretot, pares i escola han d'educar els nens i les nenes de manera que la seva autoestima no depengui exclusivament de la seva silueta. Tractant amb pacients anorèxics, l'absència d'altres interessos, d'altres ideals que no siguin el cultiu narcíssista del cos constitueix un evident impediment terapèutic.

La detecció precoç

No hi ha dubte que la prevenció secundària —detecció precoç— és l'actuació més útil i pràctica en l'actualitat. Com més aviat es detecta un cas, més fàcil i curt acostuma a ser el seu tractament.

Quins són els senyals, els *canvis*, que han de fer sonar la campana d'alarma? Resumim, entre els observables, els més corrents i fonamentals:

Reducció del pes i de la ingestió d'aliments

El primer serà conseqüència del segon. L'escola pot ser un lloc privilegiat d'observació. S'ha de saber si una nena no s'acaba sistemàticament el plat (i abans sí que se l'acabava). S'ha d'observar quants esmorzars acaben, sencers, a la paperera del pati (i de qui són). Cal entrar en contacte amb la família per verificar si s'està produint el mateix fet a tot arreu. Pot convenir verificar directament el possible aprimament controlant periòdicament el pes (sense avís previ, evidentment). O informar-se de què passa amb les talles de la roba.

Canvis emocionals

L'inici de l'anorèxia nerviosa acostuma d'anar acompanyat de canvis en l'estat i manifestacions emocionals de la persona afectada. Està més irritable, la labilitat emocional (canvis sobtats d'humor) és progressiva; a estones pot estar trista.

És capaç de contestar, enfadar-se fàcilment, fins i tot està insolent. Això passa molt més sovint a casa; per tant, si hi ha dubtes, s'ha d'intercanviar informació amb la família.

Retraïment social

Els contactes interpersonals minven. L'humor depressiu, la reducció d'interessos, la por de compartir activitats que impliquin menjar i l'ansietat de comparar sistemàticament el seu cos amb el de les altres (sempre més primes que ella) faciliten l'aïllament progressiu.

Increment de l'activitat física

Es produeix aproximadament en un 60% dels casos. És freqüent que aquest augment sigui fins i tot anterior a l'inici de la restricció alimentària.

Increment de la dedicació a l'estudi

També és un senyal majoritari. Està determinat per la potencia-

18 Alimentar-se: més que menjar

ció del perfeccionisme, la necessitat de substituir pensaments obsessius i la idea que «estudiar crema calories» (sobretot si justifica reduir les hores de dormir).

L'existència de disminució de pes i d'ingestió alimentària és el punt fonamental. Encara que això no sigui una operació matemàtica, l'observació d'almenys dues de les altres circumstàncies obliguen a investigar a fons i a posar el cas, amb coneixement previ i col·laboració de la família, en mans d'especialistes.

En aquest article l'autora apunta els referents culturals i les relacions socials vinculades al menjar. Relativitza el fast-food: ni bo, ni dolent en ell mateix. Es tracta solament d'un menjar ràpid al so dels temps. A més del valor nutritiu dels aliments, cal incorporar altres valors culturals a l'alimentació humana.

El fast food una moda adreçada a infants i joves?

Introducció

*Montserrat Galícia
Gorritz*

Com menjarem al segle XXI, és a dir, d'aquí a dos dies?

Podríem intentar de fer una mica de ciència ficció desenfadada i imaginar-nos unes meravelloses «pambtomaqueries» instal·lades en ple cor de Manhattan, o unes «botifarreries» a Dallas, a San Francisco, a Sidney i a Tòquio. També unes sumptuoses llesques de pa de pagès sucades amb tomàquet i amanides amb un bon raig d'oli d'oliva de les Borges amb uns talls de pernil de Jabugo o del país, o de llonganissa de pagès, consumides per gernacions d'adolescents al cor de l'Imperi. O imaginar-nos uns saborosos i cruixents entrepans de botifarra a la brasa assaborits pels prohoms dels negocis, les arts i les ciències USA i per incansables joves japonesos addictes al manga.

Exportarem la cuina mediterrània, proclamada, definitivament, des de la capital de l'Imperi, com la més saludable? Botifarra, sí; hamburguesa, no. Els iuppies de la Cinquena Avinguda, o els potentats de Wall Street, aniran el migdia a menjar-se un plat de bacallà amb samfaina o unes sardines a la brasa amb all i julivert?

20 Alimentar-se: més que menjar

El menjar com a expressió de cultura

És ben sabut que menjar és molt més que alimentar-se.

Menjar és alguna cosa més. És cultura i és art. No cal pensar gaire per saber que la cuina està arrelada en la manera de ser de les societats. L'alimentació és font de gaudi, de plaer i satisfacció, i alhora és expressió de civilització i cultura, de la capacitat d'esdevenir més humans, més capaços de transcendir els simples actes quotidians.

Menjar és un acte conscient que fem una pila de vegades durant la nostra vida i del qual, a més, depèn la nostra salut. És per això que els fenòmens relacionats amb els hàbits alimentaris de la població jove no ens poden deixar d'interessar i, fins i tot, de preocupar. Els *snacks*, els establiments de *fast food*, amb la seva litúrgia de *ketschups*, de llaunes, d'envasos de plàstic i engomats pans exòtics, ens criden l'atenció, sobretot, quan advertim la seva proliferació i l'assiduïtat que mostren els joves mastegadors a fer-hi *gasto*.

Fast food... fast què?

Fast food es podria traduir per menjar ràpid. I la seva implantació podria ser conseqüència del tipus de vida modern, amb la necessitat de menjar fora de casa, l'acceleració a què viu sotmesa la societat actual... És la possibilitat de menjar sense entaular-se, de manera lleugera i poc convencional. En certs moments del dia, pot ser prioritari recuperar forces, restaurar-nos amb un menjar poc complicat i ràpid que alhora sigui saborós i ens alimenti convenientment. D'aquest *fast food*, res a dir sempre que ens prenguem el temps necessari per mastegar bé, ens dirien els dietistes. Però, i l'altre *fast food*? És el que trobem al costat de casa, instal·lat per la força de les multinacionals de torn. Són cadenes de «menjar» ràpid, tot sovint amb productes de dubtosa qualitat i pitjor sabor.

El *fast food* és una nova cultura? El *fast food* com a universalització de la cultura, es pot preguntar algú ingenuament. Vet aquí la pregunta del milió. Però si és una nova cultura, és

ostensiblement una cultura a la baixa. De qualitat a la baixa, de plaer a la baixa, de civilització a la baixa. Així, doncs, és això el que menjarem al final del segle XXI?

Una alimentació cada vegada més universal, menys autòctona, més diversificada, seria una cosa saludable com a idea. I si no, penseu en les aportacions de la cuina italiana al *fast food*. Entendre, comprendre, conèixer allò que és propi, però també allò dels altres, seria apassionant. Hi ha pobles que es mengen les formigues; n'hi ha que no saben apreciar un bon rovelló; n'hi ha que consideren el conill com un animal de companyia, i d'altres no arrufen el nas davant un bon bistec de gos.

Però aquest no és el cas. El *fast food* és un model de menjar, una determinada moda alimentària que, com una marea, envaeix les ciutats occidentals des de Praga a Oslo i des de Wellington a Corfú. Una moda que proporciona molts guanys a uns quants i un trist servei a molts. I que té com a únic déu el mercat i les seves lleis. Una llei del mercat esdevinguda un únic i llastimós regulador de la nostra existència i que ens diu allò que hem de menjar, però també allò que ens hem d'escoltar, allò que hem de mirar, allò que ens ha d'agradar i allò que hem de sentir i pensar. L'omnipotent llei

22 Alimentar-se: més que menjar

del mercat com a factor de trivialització de l'art, de la cultura, del pensament, i que considera l'home, la dona, els nois i les noies, els nens i les nenes, merament com a consumidors potencials.

A l'adolescència, els nois i les noies comencen a adquirir autonomia pel que fa als hàbits alimentaris. És el moment en què són més proclius a deixar-se seduir per les ofertes que el mercat els adreça abillades amb els colors i la propaganda més directa. Si els diu què han d'escollar, què han de mirar, què han de vestir..., per què no hauria de fer el mateix amb el menjar?

I doncs, què s'hi pot fer? Doncs, podem prevenir els futurs joves en contra d'un determinat *fast food* i d'altres ofertes pseudoculturals, oferint-los una àmplia gamma on puguin escollir, educant-los el paladar i els hàbits alimentaris i, sobretot, ensenyant-los a tenir criteri, és a dir, formant persones madures, autònomes, cultes i lliures, que deia el poeta.

Per acabar, no permetem que el segle que ja tenim al damunt —comenci quan comenci, que ni en això hi ha consens—, sigui el segle del *fast food* ni el de les píndoles: tres de grogues i dues de verdes per dinar, quatre de vermelles per sopar.

Bon profit!

L'aparició del decret de menjadors escolars en centres docents públics, el 14 de maig de 1996, ha comportat, en aquest primer any de la seva aplicació, una important variació respecte a la implicació dels membres de la comunitat educativa en aquest servei, la gestió del qual ha passat, en molts casos, als Consells Comarcals, els quals han afavorit l'entrada d'empreses del sector de la restauració i han obviat la necessària i obligada vessant educativa.

El menjador escolar: ingredients per a un bon pastís

El menjador escolar: ingredients per a un bon pastís

Ricard Montalbán

Gerent de FAPAC

La LOGSE, tot i que en un moment o altre ha estat considerada com una bona llei, pateix d'un mal difícil de guarir: els diners. L'última injecció econòmica, subministrada pel Departament d'Ensenyament, d'uns 25.000 milions de pessetes, li confereix certes garanties de salubritat per a l'any 1997. Molts ens preguntem d'on surten els diners i, intuïtivament, alguns ens contestem que una bona part provenen d'estalvis derivats de la seva mateixa aplicació. Efectivament, un exemple en pot ser el tancament de línies en centres d'ensenyament primari i la conseqüent reducció del pressupost ordinari destinat a aquests centres. Un altre, el menjador escolar obligatori; la LOGSE, per tal de garantir el dret a l'escolarització, que a més a més té el caràcter d'obligatòria fins als setze anys, determina que l'Administració competent ha de cobrir les despeses de transport i de menjador a tots aquells alumnes que han de desplaçar-se fora del municipi de residència per assistir a classe. La majoria de desplaçaments de l'alumnat es produeix a l'ESO, i donat que la generalització de la secundària, iniciada el present curs escolar, implicarà en els propers anys un augment significatiu d'alumnes en aquesta etapa educativa, les despeses de menjador i transport estan augmentant a gran velocitat.

24 Alimentar-se: més que menjar

La primera conseqüència d'aquest fet és la possibilitat que tenen els Delegats Territorials d'Ensenyament, mitjançant l'esborrany d'ordre d'horari i calendari escolar per al curs 1997-98, d'establir un horari escolar excepcional per als alumnes d'ESO que permeti la concentració d'aquest horari en dues tardes a la setmana, especialment en els centres on hi ha transport obligatori i, conseqüentment, menjador. El resultat és, al meu parer, qualitativament negatiu: en molts centres es pot perdre una tarda lectiva per als alumnes (actualment els alumnes d'ESO tenen dues tardes lliures), fet que implica que nois i noies de dotze anys estaran al carrer tres tardes a la setmana. El motiu, l'estalvi de 600 milions de pessetes el proper curs en els centres públics. Paral·lelament, el Departament s'està plantejant, per al curs 1997-98, facilitar el menjador i el transport gratuït per als alumnes desplaçats de la privada concertada (punt 6è. de la reunió de 9-1-1997, d'informació del Departament d'Ensenyament a la Junta Central de Directores de Centres). I és que, el discurs polític de la Conselleria d'Ensenyament sobre el menjador escolar ha estat, en els darrers anys, un joc de paraules, però amb el plat a taula, cal dir que amb el menjar no s'hi juga.

El menjador escolar és un servei indispensable i força consolidat en els centres públics de primària de Catalunya. A secundària, però, es tracta de cuina *versus* cantina.

L'any 1994 funcionaven en els centres públics uns 850 menjadors (ara passen del miler). La gestió d'aquests menjadors corresponia en un 59% dels casos al mateix centre (professorat), un 22% a l'associació de pares i mares d'alumnes i un 15%, aproximadament, eren gestionats conjuntament entre pares i mestres. La gestió del 4% restant corresponia a Ajuntaments, Diputacions o altres entitats externes al centre. D'aquestes dades s'extreu que els pares i les mares, a través de les AMPA, tenien, fa només tres anys, una forta implicació directa en la gestió de menjadors escolars. Actualment, a Catalunya, hi ha dos milers i escaig de menjadors escolars en funcionament, en centres docents públics i concertats, i gairebé la majoria de llars d'infants públiques i escoles bressol municipals (prop de 350) ofereixen també aquest servei.

Però, des de l'aplicació del decret de menjadors, tot i que a la

Federació¹ no disposem de dades que ens permetin quantificar les variacions que s'han produït sobre qui gestiona actualment el servei de menjador, estem detectant una reducció important de les AMPA en aquesta funció.²

Quines són les raons que avalen aquesta percepció?

1. El decret dóna la prioritat en la gestió dels menjadors a les empreses del sector alimentari, tot i que admet que aquells menjadors que tenen un bon funcionament amb d'altres entitats puguin continuar essent-ne gestionats.

2. Una política de traspass de competències del Departament d'Ensenyament als Consells comarcals, en matèria de menjadors i transport, mitjançant convenis amb aquests últims.³ Efectivament, aquests convenis preveuen la possibilitat que els Consells comarcals assumeixin la gestió col·lectiva dels menjadors dels centres del seu àmbit territorial. El procediment és l'adjudicació a una o més empreses de restauració, i l'oferta a escoles i instituts d'acollir-se a la gestió col·lectiva. Donat que els convenis entre el Departament i els Consells comarcals inclouen que un 5% dels ingressos provinents de la quota de menjador són per a aquests últims, hi ha Consells comarcals que s'han «afanyat» a convèncer els Consells escolars de centre (els quals tenen competència per decidir a qui cedeixen la gestió). Tot i així, segons notícies aparegudes a la premsa el passat mes de març, hi ha Consells comarcals que s'estan plantejant tornar les competències a la Generalitat, a causa de la retallada de subvencions d'aquesta, fet que comporta dèficits econòmics importants als primers.

3. Una política de «fets consumats» per preservar els drets adquirits del professorat que, directament, s'ha fet càrrec de la gestió del servei (recordem que l'any 1994 els centres públics amb menjadors eren gestionats pel mateix centre en un 59% dels casos). L'esborrany d'ordre que ha elaborat la Direcció General de Promoció Educativa, de desplegament del decret de menjadors, preveu, per a l'any 1996, la percepció de 1.500 ptes. dia per a cada docent encarregat de l'atenció de l'alumnat.

Tot i que no estem en contra d'aquest fet, i independentment de

1. FAPAC, Federació d'Associacions de Pares d'Alumnes de Catalunya.

2. Entenem que la gestió dels menjadors és independent de la prestació directa del servei. Per a aquesta prestació, considerem que les empreses i entitats del sector alimentari són les idònies per al desenvolupament de l'activitat. Pel que fa a la gestió, els responsables d'aquesta han de garantir no solament la idoneïtat del servei durant els àpats, sinó l'atenció a l'alumnat des de la fi de les classes al matí fins a l'inici de les de la tarda, mitjançant un programa d'activitats que inclogui també un període de descans i tinguï en compte les edats dels nens i joves, així com la qualificació del monitoratge que els ha d'atendre.

3. Actualment, 18 Consells comarcals tenen la gestió del transport i del menjador, 21 la gestió del transport i la gestió d'ajuts de menjador i solament a la Terra Alta la gestió és pròpia, és a dir, del Departament d'Ensenyament.

26 Alimentar-se: més que menjar

quan es publiqui aquesta ordre de desplegament, considerem que es produeix una situació de difícil solució per al Departament: Com el professorat, sobretot a primària, encarregat de l'atenció de l'alumne de menjador durant l'espai del migdia (entre les classes del matí i les de la tarda), pot coordinar-se amb els seus companys (treball d'equip, reunions de cicle, etc.) durant l'anomenada «hora d'exclusiva»?

4. Una política de «distracció» a les organitzacions socials que, com la nostra, es van mostrar interessades i compromeses a participar en l'elaboració del «Llibre Blanc dels menjadors escolars», a proposta de l'actual director general de Promoció Educativa, projecte que, després de tres anys(!) d'esforços, reunions, aportacions i debats, encara no ha vist la llum (pot ser millor deixar-ho a les fosques i anar a coses pràctiques?).

5. Un discurs polític contradictori per part de la Conselleria. Mentre al Parlament de Catalunya (inici del segon període de sessions, 1996) el conseller d'Ensenyament va explicar, davant la Comissió de Política Cultural del Parlament de Catalunya, que les inversions previstes en menjador i transport per al curs actual pujaven aproximadament uns 6.200 milions de pessetes, l'actual política d'ajuts i subvencions té una clara projecció reduccionista. Això representa per a moltes AMPA haver de cobrir, amb diners propis, les despeses derivades del servei de menjador i transport, quantitats que no recuperen fins passat més d'un any.

Aquesta situació descrita està provocant, com dèiem, que moltes AMPA deixin la gestió del menjador escolar en els centres de primària, però amb l'agreujant que, en el moment de traspasar la gestió a altres entitats, no tenen la garantia que els subrogaran el personal contractat per l'AMPA, ni que recuperaran les inversions fetes en equipaments (si més no, les amortitzacions corresponents a l'ús dels equipaments proporcionats per l'AMPA per part de les empreses de restauració). I és que, tot i haver proposat en moltes ocasions que es regulin normativament els processos de traspàs descrits, només hem rebut, durant tres anys, declaracions de bones intencions.

Prèviament a la signatura dels Acords socials per a la implanta-

ció generalitzada de l'ESO (13-3-1996), entre la Conselleria d'Ensenyament, el MUCE i altres entitats, la FAPAC va rebre informació precisa en diferents reunions amb el Departament, sobre els criteris d'aquest per a la implantació de l'ESO. Respecte als menjadors escolars en els IES, el criteri que ens van exposar va ser la supressió, en uns casos, i la conversió, en d'altres, de les cantines escolars a favor dels menjadors en aquests centres. Ni el decret de menjadors, ni cap esborrany de normativa fa referència a aquesta qüestió. La realitat és que, d'una banda, moltes cantines continuen existint en els IES i, d'una altra, la baixa afluència d'usuaris en els menjadors, llevat dels alumnes desplaçats d'altres municipis, fa que els centres de secundària en què no és preceptiva la prestació del servei per part del Departament es qüestionin la posada en marxa del menjador escolar. La conducta alimentària dels alumnes d'ESO es troba condicionada tant pels processos de creixement i desenvolupament com per altres elements: hàbits familiars, menjars de moda, mitjans de comunicació i preferències alimentàries, entre d'altres. Amb la cantina escolar és impossible una planificació

28 Alimentar-se: més que menjar

d'educació nutricional que faciliti als nois i joves l'adquisició de bons hàbits alimentaris i la capacitat per, posteriorment, triar lliurement la seva alimentació.

En definitiva, no es tracta de qüestionar la diversitat de modalitats de gestió del menjador escolar, fet que el mateix decret preveu, ni tampoc de defensar que les AMPA siguin les qui, majoritàriament, compleixin aquest servei. El que cal és garantir la qualitat del servei i dels menús, independentment que aquests siguin de cuina central o de subministrament diari.

Propostes alternatives per al control del servei i la participació de la comunitat escolar en els menjadors

Tot i que el Consell escolar de centre elabora i aprova el Pla de funcionament del menjador escolar i decideix a qui en cedeix la gestió, cal assegurar una participació directa de la comunitat escolar en el servei. Això és, la creació de la Comissió de Menjador Escolar dins els centres. Aquesta comissió, integrada per representants de tots els sectors de la comunitat escolar (a primària es pot prescindir de la presència dels alumnes, però no de tenir en compte les seves opinions), ha de garantir la correcta aplicació del Pla de funcionament, fer el control i seguiment del servei, com també d'altres qüestions que hi tenen relació: ajuts i beques, controls sanitaris i dietètics, grau d'assoliment dels objectius educatius nutricionals, d'activitats extraescolars organitzades durant el migdia, etc. Finalment, ha d'elaborar un informe/dictamen que permeti al Plenari del Consell escolar de centre l'avaluació del funcionament del servei, per tal de millorar o canviar el que convingui.

Amb els actuals ROC de primària i de secundària, els membres de la comissió de menjador poden no ser membres del Consell escolar, fet que comporta no carregar en les mateixes persones totes les competències.

Donat que el menjador escolar sempre ha tingut una consideració específica i un tractament normatiu diferenciat, seria conve-

nient que l'esmentada comissió es regulés normativament en l'ordre de desplegament del decret de menjador. Fins i tot, en el cas que la gestió correspongui al Consell comarcal, seria convenient crear una Comissió de Menjador Comarcal integrada per membres de les comissions dels centres i representants del mateix Consell comarcal. Aquesta és la proposta que, des de 1993, estem fent a la Direcció General de Promoció Educativa, la qual sempre ha mostrat signes d'opinió contrària.

Març de 1997

Oferta de seminaris per als mesos d'abril, maig, juny, octubre, novembre i desembre

Escola d'Arts i Oficis

Comte d'Urgell, 187. 08036 Barcelona
Tel. 321 90 66 - 419 00 63 • Fax 310 66 58

	<i>Durada</i>	<i>Dirigit a</i>	<i>Matrícula</i>	<i>Realització</i>
Clavat	30 hores	Alumnes i exalumnes joiers	Abril	Maig i juny
Talla de fusta	45 hores	Escultors, restauradors i estudiants	Abril	Maig i juny
Elaboració artesanal de paper II	15 hores	Qui tingui el nivell I	Maig	Juny
Tipografia	42 hores	Tothom		Juny

Escola de la Dona

Carrer de la Pietat, s/n. 08002 Barcelona
Tel. 310 65 14 - 310 65 66 • Fax 310 66 58

	<i>Durada</i>	<i>Dirigit a</i>	<i>Matrícula</i>	<i>Realització</i>
Anglès nordamericà	20 hores		Abril	Abril, maig i juny
Girs idiomàtics de l'alemany	12 hores		Setembre	Octubre, novembre i desembre
Coneixement del país: Illes britàniques	20 hores		Setembre	Octubre
<i>En preparació:</i> Estoigs i caixes de cartró	16 hores	Tothom		Abril, maig i juny
Pintura al fresc	30 hores			Abril, maig i juny
Pastisseria bàsica	10 hores	Tothom		Maig i juny

30 Alimentar-se: més que menjar

L'autor, especialista i divulgador de temes de cuina, fa unes reflexions generals i alguns suggeriments pensant en els tallers de cuina a l'escola, relacionant la cuina amb l'entorn, el cicle anyal, amb el llenguatge, amb les sensacions i emocions, amb la salut...

La proximitat de l'univers culinari

Divagacions al taller de cuina

Llorenç Torrado

Em demanen que proposi algunes idees útils per ampliar el ventall de possibilitats dels tallers de cuina escolars, però tractant-se d'una cosa tan àmplia com és l'univers que es genera al seu entorn faré només unes reflexions breus mostrant, sobretot, els múltiples camins que s'obren des de la cuina cap a la comprensió del món en què vivim o que des d'ell conflueixen en la cuina, de manera que sigui el mateix mestre qui orienti els seus tallers en la direcció que li pugui ser més útil. Hem d'entendre, per començar, que la cuina està directament lligada a tota l'alimentació humana amb tot el que això comporta. No hi ha cap fenomen social, econòmic, cultural, històric o tecnològic d'una certa importància que no l'afecti i que no es pugui abordar des de l'àmbit culinari; a més, hi hem d'afegir totes aquelles consideracions que deriven de la biologia, de la mateixa espècie humana o dels aliments que consumeix. La cuina és l'última manipulació-combinació que reben els aliments de qualsevol tipus abans de ser ingerits per les persones. Hi estem immersos i, alhora, ens omple tant en l'aspecte físic com en l'anímic.

M'ho miraré des de la mateixa cuina, per on s'arriba fàcilment al medi ambient i al cicle anyal, si examinem la cuina tradicional familiar, o a la tècnica, la moda i la imatge social si examinem la professional. També apuntaré com pot ser font de salut o de disfuncions. Ens acostarem a com la concepció del món pot deter-

minar una cuina o una alimentació i, el més subtil, els sentiments-sensacions que provoca. També la paraula es nodreix de la cuina i té un camp riquíssim per expressar-se. Finalment m'agradaria deixar ben apuntat que la cuina és una part bàsica de l'ecosistema humà.

De la cuina en ella mateixa

Podem anar a parar a molts llocs seguint qualsevol dels camins fàcils que en surten. Un camí és el de la cuina tradicional familiar, patrimonial, la de la majoria. Un altre és el camí de la cuina professional, més relacionada amb les minories que l'altre, que s'aprèn i es transmet per ofici reglat.

La primera és riquíssima, perquè ens porta directament al medi ambient, del qual parlarem en detall més endavant, perquè és la part externa a nosaltres i ara per ara estem parlant del centre de la qüestió. Ens porta al pas de les estacions, perquè cada una d'elles té la seva tonalitat culinària derivada de les necessitats del cos en cada moment de l'any (fisiologia humana), i del que l'estació dóna per menjar (agricultura i biologia d'animals i plantes).

També podem anar a parar a això de què ara es parla tant, la dieta mediterrània, que no és res més que la constatació i explicació científica actual que han fet els americans d'una sèrie de condicions favorables a la salut general produïdes pel sistema d'alimentació general en el Mediterrani pels pobles que l'han habitat.

Menjar saludablement

Des d'aquí es pot passar ràpidament a entendre un sistema de cuinar i menjar que produeix de manera gairebé automàtica plats gustosos i salut. Un sistema inventat empíricament per les dones mediterrànies des dels temps antics per donar de menjar a gent variada amb necessitats variades (vells, prenyades, nens, malalts, homes en plena feina) només amb allò que tenien a mà, i no sempre tenien el que volien o necessitaven. Els països mediterranis, de terres esqueixades, donen produccions petites: poc de moltes coses diferents; i, amb un clima que marca molt fort les estacions, dóna una gran varietat de coses de menjar en petites quantitats.

32 Alimentar-se: més que menjar

Aquest sistema, que ens parla de barreges, de conjunts i de complementarietats, i també d'equilibri i frugalitat, explica allò que durant molt de temps els científics han considerat com dues paradoxes: la que s'anomena «paradoxa francesa» i la coneguda com a «paradoxa del peix». Les dues són comunes a tot el Mediterrani. La primera és que, segons les regles de la nutrició, a una alimentació rica en greixos animals ha de correspondre una alta taxa de morts per malalties del cor, cosa que no passa en l'àrea mediterrània. La segona és que, a similar consum de peix, que té uns greixos considerats químicament bons per a la circulació, en els països del nord d'Europa la taxa de morts prematures per atacs de cor és la més alta i al nord d'Espanya és la més baixa.

Totes aquestes qüestions surten només del sistema culinari-alimentari sorgit amb el pas del temps, de la barreja de les cultures i amb l'ajuda d'un clima que obliga a la diversitat. D'aquí podem seguir cap a les dues cultures que s'insinuen. Dues cultures del menjar, una d'origen llatí, dels pobles que varen inventar l'agricultura, per als quals les plantes eren el pilar del seu concepte del món (el blat, l'oli, el raïm), i la dels pobles dels boscos del centre i del nord d'Europa, per als quals la carn era la referència de totes les bondats, i especialment la carn de porc, que, inexhaurible, es consumia en el paradís got. Però això ens porta a una altra qüestió.

Fins al més subtil

La cuina també ens pot dur cap als cinc sentits i cap als més interns dels seus efectes: les emocions que provoquen. Els records, la sensació de seguretat, el plaer discret. Amb ells, pel plats que vénen d'antic, ens unim als sentiments i percepcions dels nostres avantpassats, si no dels més llunyans perquè els productes i els gustos evolucionen, sí en els que ens han precedit immediatament. Una qüestió molt ben expressada a *Como agua para chocolate*.

Si ens quedem en el món del que en diem «gust», que és un món molt més complex que el de la simple reacció de les papil·les davant els estímuls, podem inclinar-nos cap a la seva estètica i buscar, percebre, per exemple, la diferència d'harmonies entre diferents cultures culinàries. O podem inclinar-nos cap a la comprensió o

contemplació de les moltes transformacions i gammes de sabors i textures que es produiran immediatament per la manipulació a la cuina dels aliments en el moment de ser cuinats: les combinacions, els punts de cocció, les mides de les coses, les diferències del fregir, del rostir i del bullir, les fusions, les juxtaposicions, i el paper que tenen totes aquestes coses i més en produir una sensació que hem declarat gustosa i que ens produirà totes aquelles emocions i sensacions de què parlàvem al començament.

La paraula té moltes coses a dir

El tast té moltes coses a dir, però no ho pot fer sense la paraula. Tastar vol dir descobrir, percebre, unes determinades característiques plaents a la boca que explica un producte o una elaboració. Tastar quatre o cinc menes diferents de pomes, per exemple, és una sorpresa enorme que totes les persones haurien d'haver tingut, i encara més els nens, perquè ens descobreix un món nou.

34 Alimentar-se: més que menjar

De cop i volta un se sent despul·lat, perquè acaba de descobrir la diversitat dins la unitat i no sap explicar els matisos, tendeix a dir d'una cosa: té gust de poma. El genèric, el gust conceptual s'imposa i costa descobrir el gust percebut i transformar-lo en paraules. No és fàcil transformar les idees en paraules, menys encara ho és fer-ho amb les sensacions, les quals reduïm a abstraccions. Aquest és un món immensament ric a explorar no només perquè força el llenguatge a una flexibilitat i precisió importants, sinó perquè obliga a rebuscar en el cervell referències abstractes que diguin aquella concreció tan física de la percepció sensorial, i també fa que prenguem consciència d'una part del nostre cos i de la nostra percepció que desconeixem.

La tecnologia també té molt a dir

Les tècniques han influït molt en el gust, en la cuina i en el menjar, com a mínim des del primer moment del pas del cru al cuit o, per exemple, quan l'invent de l'olla i de la cassola va permetre menjar en forma de sopes i estofats allò que es menjava a la brasa, a la planxa, a l'ast o escalivat. Agafem, per exemple, els fermentats, que formen la base de coses essencials per a nosaltres, com el pa, el vi, el formatge, la cervesa i els embotits curats. Aquí la troballa són els enzims, els bacteris i els fongs que l'home va conduït i controlant amb fred o calor, humitat o sequedat, sal i pebre.

I des del gust i la cuina es pot arribar a aquestes tècniques que, basades en la utilització dels elements naturals, produïen més quantitat d'aliments per a l'home, aliments més estables. La producció d'aliments i la conservació dels alterables explica també com l'home s'ha adaptat al seu medi i com l'ha transformat seguint els seus propis interessos.

És el que ens envolta

Al final tornem al començament: la cuina ens porta sempre al que interioritzem i al que ens envolta. Fins i tot avui, que la majoria vivim en ciutats de ciment i acer inox, es pot dir que la cuina és el paisatge a la cassola. Si entenem com a paisatge el medi en

què es desenvolupa la vida humana, és lògic que avui que estem immersos en un espai on no es pot criar res de menjar perquè pràcticament no hi ha terra, mengem coses que vinguin de molt lluny i la nostra alimentació sigui tan poc fresca.

Al final la humanitat, com qualsevol altre ésser viu, s'ha menjat el seu entorn, només amb la diferència que nosaltres ho hem fet a través de la cuina. Tant el més proper a nosaltres, el nostre propi espai, com el que ens envolta una mica més lluny o el més aliè. La cuina també ens porta als animals i plantes que mengem, que hem menjat o que arribarem a menjar, a la seva biologia, història i composició. Amb el menjar, nosaltres assimilem altres biologies, les integrem. El menjar, al capdavall, és també comunió, i molt especialment comunió amb el bioma.

36 Alimentar-se: més que menjar

L'autora explica el sentit que tenen per als nens d'avui els tallers de cuina escolars, on poden veure múltiples «canvis», transformacions de materials, i dóna suggeriments a tenir en compte per realitzar-los sense gaires dificultats.

Els tallers de cuina a l'escola

Conxita Carreras

D'uns anys ençà, a les escoles, cada dia es fan més tallers de cuina. Es va començar amb la celebració de totes les festes populars: la crema de Sant Josep, la mona de Pasqua, els panellets i les castanyes per Tots Sants... Encara recordo les meves filles quan em portaven panellets de pastanaga ben esclafats. Des de llavors fins ara, però, l'escola ha canviat molt i s'hi fan molts més tallers de cuina. Crec que, en part, l'escola ha substituït una mica el paper de l'àvia que, abans, tenia temps per ensenyar als més menuts de la casa a remenar la coca, a fer croquetes o, fins i tot, a cargolar els canelons i explicar-ne un conte.

Ara, sempre es va atabalat i amb poc temps, sobretot a les grans ciutats, i, per tant, cada dia millora i s'amplia l'oferta de plats precuinats que hi ha al mercat. És per això que molts nens no tenen la possibilitat de veure els productes tal com són en el seu origen. A causa del temps, també es va per la via ràpida a l'hora d'escollir el menjar per als nens: els donem coses que els agradin, sense mirar, a vegades, si és el que més els convé. Per tot això és important fer els tallers de cuina, per veure, realment, què passa quan es barreja un ou amb sucre i farina, quan es munta la nata més del compte o quan s'hi posa llimona. Jo considero el meu taller de cuina com un laboratori de transformacions, ja que a la cuina tot el dia

estem transformant: de líquid a sòlid, de sòlid a líquid...

No solament ens hem de preocupar de com farem el taller, sinó que, abans d'organitzar-lo, hem de tenir en compte l'espai on treballarem, les instal·lacions de què disposem, el temps que necessitem i la quantitat de nens. Hi ha moltes escoles en què la cuina la porta una empresa. En aquests casos, sempre és més difícil poder fer servir les instal·lacions del centre. A mi m'agrada, si pot ser, que la cuinera prengui part en els tallers. D'aquesta manera, els nens veuen la cuinera no solament com la persona que els fa la verdura, sinó com una persona que els ensenya a preparar un plat o uns postres.

Si no podem fer servir la cuina, haurem de fer-ho a l'aula. Necessitarem bols de plàstic, batedors, un forn petit que no necessiti instal·lació, un motlle per a bescuits, tallapastes, davantals, espàtules per escurar, cassoles, paelles, un foc de càmping molt baix...

38 Alimentar-se: més que menjar

En el cas de tallers salats, es poden fer diferents amanides amb fruites, fruits secs, formatges... I també es pot jugar amb els colors, les textures i amb barreges de dolços i salats. A més de la higiene personal per elaborar els plats, abans de la preparació també ens hem de preocupar de la dels mateixos aliments. Igualment, cal tenir cura a l'hora de tallar els aliments. És important la grandària, l'ordre i la decoració. Els plats freds no fan olor i sempre ens hem de confiar del bon efecte que ens causen.

Després de preparar unes maioneses, unes vinagretes i diferents salses, podríem fer pastes de colors, amb colorants artificials aptes per a l'alimentació o, encara millor, amb colorants naturals: xocolata, tinta de sípia, espinacs o tomàquets. Aquestes pastes es poden assecat i guardar per al proper taller. No deixarem de banda les verdures, que sempre es poden barrejar amb la pasta o fer-les soles, tallades amb diverses formes o fetes amb coccions diferents. I les cremes, de colors molt atractius: de carbassa, de tomàquet, de pastanaga... amb unes boletes d'entrebanes o unes siluetes de pa amb forma d'animalons. Tampoc no podem oblidar la carn i el peix: uns pits de pollastre farcides amb pernil o amb herbes, unes croquetes o bé un peix *soufflé*.

D'aquesta manera, a l'hora de muntar els tallers, sempre mirem de jugar amb una bona variació dels aliments perquè els nens puguin veure tal com és un pollastre, l'hàbitat on viu, què menja, com es ploma, què es fa de les plomes, què se'n menja i què no... Així, ells tenen una visió que va més enllà de la d'aquell pollastre embolicat en una capsa de cel·lofana, que han vist al supermercat o a la nevera.

Com en qualsevol activitat, els tallers de cuina també tenen perills, a l'hora de treballar amb foc o fregir amb oli. De fet, durant els anys que fa que faig tallers no he tingut mai cap problema. Més aviat, l'únic problema que a vegades tens és que et pots quedar sense ingredients per elaborar els plats o sense caramels per guar-nir unes postres. A l'hora d'escollir un forn, sempre és bo que tingui vidre a la porta, perquè així els nens veuran com es couen els aliments. Cal explicar-los, però, que és elèctric i que es poden enrampar o cremar, si no porten uns guants especials per al forn. Una altra manera per no cremar-se, a l'hora de fregir, és fer servir

recipients que tinguin els mànecs curts i que siguin força alts, per què no esquitxin. Hem d'explicar als nens els perills que comporta la utilització de mànecs llargs, els quals sempre s'han de col·locar cap endins, ja que és molt fàcil d'enganxar-s'hi o tocar-los sense que ens n'adonem. També els hem d'ensenyar com hem de posar els aliments a dins de l'oli perquè no ens esquitxin i què fariem en cas que ens creméssim.

La cuina ens ofereix un ampli ventall de possibilitats per organitzar un taller de cuina original i variat: les cuines d'arreu del món, les cuines de les estratègies, la cuina de supervivència, de colors, de volums... Penso que és ben fàcil muntar un taller de cuina. Només ens cal pensar bé què volem fer, de què disposem i què necessitem, i afegir als ingredients necessaris una bona dosi d'imaginació i creativitat. Pel que fa als alumnes, gairebé sempre els trobarem disposats a fer una llepadeta de dits o a remenar tant com es pugui.

Fe de errates:

El resum de l'article «La formació moral i cívica» de la Sra. Adela Cortina del monogràfic *Religió a l'escola?* del mes de febrer de 1997, pàg. 20, on deia:

«argumenta el perquè l'Ètica és una alternativa a la religió...»;

havia de dir:

«argumenta el perquè l'Ètica *no* és una alternativa a la religió...».

Bibliografia complementària*

*Biblioteca Rosa
Sensat*

Articles publicats a **PERSPECTIVA ESCOLAR**

L'alimentació a l'edat escolar. n. 59 (1981)

CANDELA, M.; CERVERA, P. *L'alimentació a l'escola bressol.* n. 54 (1981), p. 50-51

MIQUEL, A. *Menjadors escolars.* n. 62 (1982), p. 47-48

MIR I MARISTANY, C. *Consideracions pedagògiques sobre l'alimentació a l'escola bressol.* n. 127 (1988), p. 27-32

RECASENS, F. *Menjadors escolars: consideracions entorn del valor del temps d'oci/temps formatiu dels nens i nenes.* n. 190 (1994), p. 78-80

REVERTER, R. *Aprenents de cuinar... i de moltes altres coses.* n. 74 (1983), p. 29-31

Llibres

L'alimentació al menjador escolar. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Dep. d'Ensenyament, 1989

Alimentació i nutrició. Coord.: A. Domingo. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Dep. d'Ensenyament, 1994 (Quaderns d'educació per a la salut a l'escola)

CRUZ CRUZ, J. *Alimentación y cultura: antropología de la conducta alimentaria.* Pamplona: EUNSA, 1991

* Documents que podeu trobar a la Biblioteca de Rosa Sensat.

- De la mà de Nestlé aprendre nutrició: propostes per a treballar la nutrició a l'escola.* Coord.: R. Collado. Assessorament: Rosa Sensat. Barcelona: ACV, 1994 (De la mà de...; 2)
- L'educació del consumidor: els aliments: proposta de treball per a l'educació infantil.* Coord.: R. M. Pujol. Barcelona: Rosa Sensat, 1994 (Dossiers Rosa Sensat; 49)
- GRACIA ARNAIZ, M. *Paradojas de la alimentación contemporánea.* Barcelona: Icaria, 1996
- GUILLEMOT, A.; LAXENAIRE, M. *Anorexia nerviosa y bulimia: el peso de la cultura.* Barcelona (etc.): Masson, 1994
- LUJAN, N. *El menjar.* Barcelona: Dopesa 2, 1979 (Conèixer Catalunya; 27)
- LUJAN, N. *Vuit segles de cuina a Barcelona: de les ostres de Barcino als restaurants d'avui.* Barcelona: Folio, 1993
- MATAIX VERDÚ, J.; CARAZO MARIN, E. *Nutrición para educadores.* Madrid: Díaz de Santos, 1995
- Miró, un tast: taller de cuina.* Barcelona: La Diputació. Àrea d'educació, (s.a.)
- Nutrición y salud pública: métodos, bases científicas y aplicaciones.* L. Serra Majem... (et al.). Barcelona: Masson, 1995

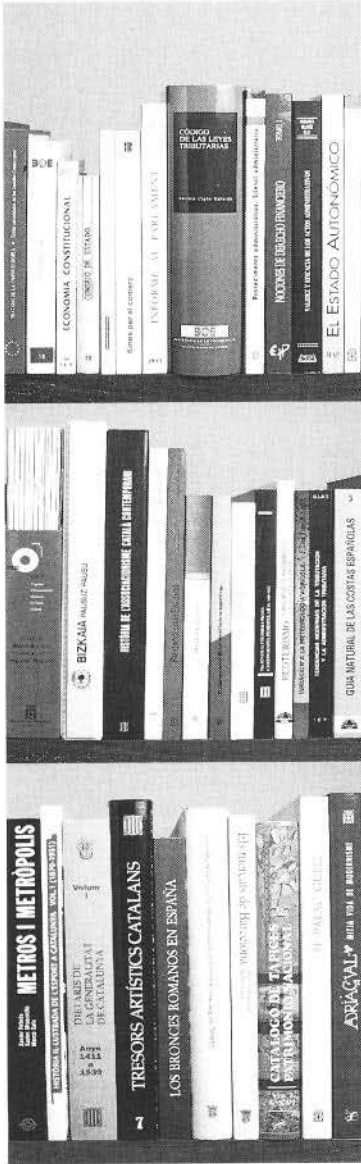
Revistes

- Alimentació i escola.* CRÒNICA D'ENSENYAMENT, n. 62 (1994), p. 32-50
- Alimentació per a la salut.* GUIX, n. 89 (1985), p. 3-47
- Alimentación infantil.* INFANCIA Y APRENDIZAJE, n. 8 (1979)
- Aprender a comer.* CUADERNOS DE PEDAGOGÍA, n. 148 (1987), p. 7-38
- CAMPRUBÍ, C.; CUCALA, A.; DíEZ, E. *Menjar a l'escola bressol. El plaer de menjar.* INFÀNCIA, n. 64 (1992), p. 9-12
- CARREIRA RODRÍGUEZ, M.; FERNÁNDEZ-ABASCAL, A. *Taller de gastronomía.* CUADERNOS DE PEDAGOGÍA, n. 152 (1987), p. 40-41
- Los comedores escolares.* AULA DE INNOVACIÓN EDUCATIVA, n. 32 (1994), p. 49-62
- REYES, E. *Una clase muy sabrosa.* CUADERNOS DE PEDAGOGÍA, n. 245 (1996), p. 14-17
- Comedores escolares.* NUESTRA ESCUELA, n. 139 (1993)
- COSTA PAU, R. *Alimentació, nutrició i educació.* INFÀNCIA, n. 10 (1983), p. 26-28
- DURAN, T. *El plaer de ben menjar. Conversa amb Ramon Canals.* Infància, n. 41 (1988), p. 32-33

42 Alimentar-se: més que menjar

- Educación en materia de nutrición.* DOCUMENTACIÓN E INFORMACIÓN PEDAGÓGICAS, n. 232 (1984)
- FORTUNY, M. *Taller d'alimentació i nutrició.* GUIX, n. 89 (1985), p. 35-42
- GARCÍA CLOSAS, R.; SERRA MAJEM, L. *Hàbits dietètics de la població infantil catalana.* INFÀNCIA, n. 70 (1993), p. 37-41
- JIMÉNEZ CRUZ, A.; BACARDÍ GASCÓN, M. *Antropología i alimentació.* INFÀNCIA, n. 30 (1986), p. 36-38
- MARTÍNEZ, V.; SAN VICE, A. J. *El menjador a l'escola.* INFÀNCIA, n. 69 (1992), p. 33-34
- MENDOZA, R.; LÓPEZ, P. *Escuelas generadoras de salud.* CUADERNOS DE PEDAGOGÍA, n. 214 (1993), p. 8-12
- Menjadors escolars.* RECULL DE LEGISLACIÓ EDUCATIVA, juliol 1995
- PEREA QUESADA, R. *Educación alimentaria.* LA ESCUELA EN ACCIÓN, n. junio (1993), p. 27-36
- QUER, J.; SALVADOR, G. *El menjador escolar.* CRÒNICA D'ENSENYAMENT, n. 62 (1994), p. 43-45
- RIERA MORENO, M. *La cuina a l'escola.* INFÀNCIA, n. 43 (1988), p. 24-25
- La sal de la terra: alimentació i cultura.* EL CORREU DE LA UNESCO, n. 109 (1987)
- SALVADOR, G.; SERRA MAJEM, L. *Possibilitats didàctiques dels aliments.* GUIX, n. 128 (1988), p. 4-8
- TSCHORNE, P. *Dinar a l'escola: què cal fer després?* INFÀNCIA, n. 38 (1987), p. 31-33

Totes les PUBLICACIONS

de Totes les INSTITUCIONS

Ministeris
Comunitats autònomes
Diputacions
Ajuntaments
Altres administracions

Subscripcions i venda
de butlletins i diaris oficials (BOE, DOGC i BOP)
el mateix dia que es publiquen.

DEL LLIBRE DE PRESTIGI
AL TEXT MÉS ESPECIALITZAT

TOTES les publicacions
editades per aquestes institucions
les podeu trobar aquí.

llibre
bibli
lib
lib
lib
lib
lib
lib
lib
lib

llibre
DE LA
DIPUTACIÓ

Londres, 57
08036 Barcelona
telèfon: 402 25 00
fax 402 25 15

I ÒE

Institut d'Edicions
Diputació de Barcelona

Els mestres del CEIP Turó de Masquefa ens exposen com la seva escola va organitzar i va viure, la tardor passada, l'estada d'un grup de nens i nenes bielorussos.

CEIP El Turó de Masquefa. Acolliment a l'escola d'un grup de nens afectats per l'accident nuclear de Txernòbil

Mestres del CEIP El Turó de Masquefa

Fa deu anys, el 26 d'abril de 1986, una errada a la central de Txernòbil va desencadenar una de les catàstrofes nuclears més grans de la història de la humanitat. Les conseqüències d'aquesta desgràcia són incalculables. Els efectes nocius de la radiació escampada perduraran durant moltíssim temps. Aquests efectes són presents a la terra que trepitgen, a l'aire que respiren, a l'aigua que beuen i als aliments que mengen els habitants dels territoris afectats (Txernòbil es troba a la república d'Ucraïna, molt a prop de la frontera amb Bielorússia, que va ser un dels territoris més perjudicats). La radiació afecta el sistema immunològic de les persones, que es veu greument debilitat. Hi ha hagut un gran nombre de malalties que han augmentat moltíssim després de l'accident, com les afeccions respiratòries o bé el càncer de

*En un poble petit com el nostre,
l'escola obre les seves portes
i participa en la majoria dels esdeveniments col·lectius.*

45

tiroides, la taxa del qual s'ha multiplicat per cent. No és difícil, doncs, imaginar les terribles conseqüències que pot tenir l'efecte continuat de la radioactivitat sobre l'organisme dels nens i de les nenes en edat de creixement. S'ha constatat que el fet de passar una temporada fora del seu país, menjant aliments no contaminats i sense rebre els efectes de la radiació, millora ostensiblement l'estat de salut d'aquests nens; els redueix el nivell de radiació i es diu que pot arribar a augmentar en cinc o sis anys la seva esperança de vida.

El projecte

A Bielorrússia existeixen ONGs que es dediquen a organitzar acolliments d'infants a l'estranger per tal que puguin millorar la seva salut. Amb una d'aquestes associacions (les dades de la qual figuren al final d'aquest article) es va posar en contacte la Societat l'Alzinar de Masquefa, per tal d'organitzar l'acolliment d'un grup de nens bielorussos en famílies del municipi. En aquest projecte solidari, però, s'hi va implicar tothom.

En un poble petit com el nostre, l'escola no és només un centre educatiu, sinó que esdevé quelcom més; representa un element important en la vida social i cultural de la localitat.

L'escola obre les seves portes i participa en la majoria dels esdeveniments col·lectius. No és estrany, doncs, que en el projecte d'acollida d'aquest grup de nens de Bielorrússia per part del poble de Mas-

quefa, hi haguem participat des del primer moment. La Societat l'Alzinar, que és l'entitat que ha coordinat aquest projecte, ens va demanar que l'escola actués com a punt de contacte amb les famílies. D'aquesta manera, a través de l'escola vam donar informació i vam recollir alguns oferiments de les famílies que volien tenir un nen a casa seva.

La proposta d'organitzar l'acolliment havia sorgit a la primavera, però calia un temps per poder reunir els diners necessaris i preparar-ho tot. A més a més, es volia fer coincidir amb període escolar. Per això, es va decidir que un bon moment per portar a terme el projecte seria la tardor, entre els mesos d'octubre i novembre.

Tots nosaltres vam rebre amb entusiasme la idea de tenir aquests nens al centre, tot i que pensàvem que seria complicat escolaritzar uns nens amb un idioma tan diferent. També vèiem que no seria fàcil sensibilitzar i fer entendre als nostres alumnes la situació en què es troben els nens bielorussos. A l'hora de la veritat, però, tot va resultar més senzill del que ens havíem imaginat, perquè el contacte personal i la relació entre els infants es va produir de manera natural.

La preparació

La programació de l'activitat es va basar en dos objectius:

- Sensibilitzar els nostres alumnes envers el problema que portava aquest grup de nens i nenes al nostre poble.

46 Solidaritat

- Integrar el grup acollit en la dinàmica de l'escola.

Per això, unes setmanes abans de l'arribada d'aquests nens, ja havíem començat a treballar amb els nostres alumnes sobre el tema. A través de l'àrea curricular de coneixement del medi, vam tractar alguns aspectes geogràfics i culturals, adequats als diferents nivells dels alumnes, i vam informar-los dels esdeveniments ocorreguts en la central nuclear i les seves conseqüències. En l'àrea de llengua es va treballar un petit vocabulari de paraules en rus (salutacions, preguntes i paraules d'ús corrent) per intentar afavorir la comunicació. I en l'àrea de música, els alumnes del CM van aprendre una cançó popular en rus, amb la qual vam donar la benvinguda als nostres convidats, el dia de la seva arribada a l'escola.

Amb la intenció d'implicar tots els alumnes i motivar-los positivament per aquesta acollida, vam distribuir diferents tasques entre els cicles, segons les possibilitats de treball dels nens. Així, les classes de parvulari i cicle inicial van encarregar-se de decorar l'aula destinada a acollir el grup que ens havia de visitar i fer el cartell de benvinguda. El cicle mitjà va preparar un mural amb dibuixos dels llocs més significatius del nostre poble i també va assajar la cançó en rus abans esmentada. Els alumnes del cicle superior i de la segona etapa es van encarregar de fer els cartells del vocabulari bàsic i uns mapes on es marcava l'itinerari recorregut des de Bielorússia fins a Masquefa, els quals estaven penjats per totes les parets de l'escola. També es van encarregar de preparar

una gimcana per a la festa de la castanyada.

Aquestes tasques van servir de motivació i van fer que el dia de l'arribada dels nostres convidats, tots els nens i nenes de l'escola els esperessin amb alegria i amb impaciència. Vam veure amb sorpresa com el primer dia, a l'hora del pati, els nens i nenes bielorussos ja jugaven barrejats amb els de la seva edat.

L'estada a l'escola

El grup estava format per 27 infants (19 nens i 8 nenes) d'edats compreses entre els vuit i els dotze anys, procedents de diferents poblacions petites de la regió de Grodnenskaia (Bielorússia). Anaven acompanyats per una monitora i un monitor que parlaven el castellà i que els farien també les classes a l'escola en el seu idioma.

Vam plantejar-nos integrar aquests nens amb els grups classe corresponents a la seva edat, en les àrees en que això fos possible, i organitzar altres activitats que els fessin participar plenament en la dinàmica del centre. Així, vam repartir els nens, per edats, en tres grups corresponents al CM, al CS i a la segona etapa d'EGB, per fer les classes d'educació física i tallers de plàstica, amb els grups de la seva edat, seguint la programació ordinària.

Vam considerar que també en altres matèries com la música i la informàtica era possible plantejar una programació d'activitats.

Per a l'àrea de música es va programar una sessió setmanal amb la mestra especialista del centre, per tal d'ensenyar-los cançons populars catalanes.

Per treballar la informàtica vam planificar dues sessions setmanals d'una hora i mitja. Vam treballar amb programes gràfics, jocs i processadors de textos. La dificultat més gran era la diferència d'alfabet, ja que aquests nens utilitzen el ciríl·lic. El mestre d'informàtica va haver d'adaptar tots els ordinadors de l'aula per poder ser utilitzats amb l'escriptura llatina i la ciríl·lica, a través d'un programa especial. El més difícil va ser aconseguir els teclats amb els caràcters diferents. Això es va haver de fer de manera artesanal: amb

uns marquets de fusta coberts de film plàstic flexible, es van fer unes cobertes especials per als teclats on es van adherir els caràcters ciríl·lics. D'aquesta manera es podien utilitzar els ordinadors simultàniament amb els dos tipus d'alfabet.

Encara que la majoria dels nens bielorusos no havia tocat mai un ordinador, aquesta activitat va motivar-los molt ràpidament i de seguida van ser capaços de dominar el ratolí i d'escriure en el teclat.

També es van programar activitats de caràcter més lúdic. La celebració de la castanyada s'esqueia aproximadament a la meitat de l'estada del grup a l'escola. Com que els nens ja estaven integrats i es

coneixien bé, la festa va tenir força èxit. Com a activitat complementària havíem programat una sortida a Vilanova, per tal que els nens i nenes bielorrussos veiessin el mar, per primera vegada a la seva vida. En aquesta sortida, els van acompanyar els grups del cicle superior de primària. Vam anar a un circuit de *pocket-bikes* i a jugar en els llits elàstics. També hi va haver temps per jugar a la platja, fer volar l'estel i recollir petxines, que els nostres amics van endur-se a casa seva com un record molt especial.

El comiat

L'últim dia d'escola, abans de tornar al seu país, els nens i nenes bielorrussos ens van oferir un petit festival de comiat. Havien preparat la representació del conte de la caputxeta vermella en català i també van interpretar cançons i danses bielorrusses i catalanes. Va ser un acte molt emotiu. Quan al final vam cantar tots junts la cançó russa que parla de l'amistat, era difícil retenir les llàgrimes.

Després d'haver viscut aquesta experiència, podem assegurar que ha resultat molt bona, tant per als infants bielorrussos acollits, com per als nostres alumnes de Masquefa, que, a banda d'adquirir coneixements sobre l'accident nuclear de Txernòbil i algunes paraules en rus, han après força sobre els valors de la solidaritat, la tolerància, la convivència i l'amistat.

Impressions i comentaris

Aquestes són algunes de les impressions i comentaris personals, recollits entre els alumnes i mestres del centre, sobre l'experiència:

- Els nens russos parlen d'una altra manera: atxucu, txucu txa. (*Dídac, tres anys*)
- La Svetlana és la meva germana. (*Alba, tres anys*)
- El dia de la castanyada, vam menjar melindros i xocolata desfeta tots junts. Vam fer una festa. (*Cristina, quatre anys*)
- Ja han marxat ! Han anat a veure els seus pares. (*Aleix, quatre anys*)
- La meva germana m'ha dit que hi va haver una explosió a Txernòbil i alguns es van anar morint. Van venir en avió. (*Francisco, cinc anys*)
- Parlaven rus, però a vegades em deien: hola! (*Elisabeth, cinc anys*)
- La meva germana era la *nòvia* del Vitaliy. (*Sergi, sis anys*)
- El Voba, l'Andrei i el Sergei eren els meus amics. Al Sergei li agradava jugar amb puzzles. Va néixer tretze dies més tard que explotés la central nuclear de Txernòbil. (*Andreu, set anys*)
- La meva amiga es deia Natatxa i un dia vam jugar a pujar a cavallet. El dia que se'n va anar em va fer un petó i li vaig dir: fins un altre dia. (*Raquel, set anys*)
- El primer dia el Denís es va posar a plorar; pensava en la seva família. (*Josep, vuit anys*)
- L'últim dia que vam treballar junts ens vam posar tristos perquè ni ells ni nosaltres volíem acomiadar-nos. (*Albert, nou anys*)

- Aquí han fet festes i activitats, però més que res han vingut a descontaminar-se de la radiació del seu cos. (*Teresa, deu anys*)
- Escriuen molt diferent de nosaltres. (*Esteve, deu anys*)
- L'Anatoliy i jo a casa fèiem guerres de coixins contra les meves germanes; sempre guanyàvem nosaltres. (*Ramon, onze anys*)
- A casa he tingut la Verònika una temporada; m'ha agradat molt. Primer sempre volia anar al gronxador, però quan va descobrir l'ordinador sempre hi volia anar. (*Marta, onze anys*)
- Crec que somreien perquè venien a descansar i a recuperar-se del seu problema. (*Rubén, tretze anys*)
- Encara que no sabien el nostre idioma ens enteníem bastant bé. (*Sandra, tretze anys*)
- Em vaig emocionar molt quan van fer l'obra de teatre en català i van cantar. (*Sara, tretze anys*)
- Quan estava amb ells, els mirava als ulls i pensava: quina culpa tenen d'haver nascut allà, amb la catàstrofe que ha passat. (*Ruth, tretze anys*)
- Hem de sensibilitzar els alumnes, fer-los veure que no són els únics nens del món. (*Olga, mestra de parvulari*)
- Quan parlem a classe sobre l'acolliment, als nostres nens se'ls il·lumina la cara. La relació amb ells ha estat bona: en cap moment els he vist tristos o aïllats. (*Maite, mestra de cicle inicial*)
- La veritable formació de les actituds i els valors és la que deriva de les vivències, del contacte amb les persones i amb les coses. En aquest sentit, crec que l'ex-

periència ha estat molt positiva. (*Car-me, directora de l'escola*)

- Crec que totes i cadascuna de les persones que aquests dies hem conviscut amb els nens i nenes de Bielorússia, ens hem beneficiat d'un intercanvi tan gratificant que no l'oblidarem mai. (*M. Teresa, monitora de menjador*)

Per a més informació:

CEIP El Turó

C/ Santa Clara, 30

08783 Masquefa

Tel.: 772 51 75

ONG de Bielorússia

Independent Children's Aid

Moskovskaya, 18

Minsk 220001

Bielorússia

Tel.: (0172) 22 76 85

Fax: (0172) 22 80 03

Mostra de Revistes en català

1997

							Lleida
						València	
				Barcelona			20-23 novembre
			Perpinyà			23-26 octubre	
		Tarragona		9-12 octubre			
	Palma		4-7 setembre				
		29 maig 1 juny					
Girona	15-18 maig						
8-11 maig							

amb el suport de:

Generalitat de Catalunya

amb el patrocini de:

organitzat per:

A.P.P.E.C.
ASSOCIACIÓ
DE PUBLICACIONS
PERIÒDIQUES
EN CATALÀ

Des de Berga ens expliquen el contingut de la fira de matemàtiques que organitzen, cada dos cursos des de l'any 1990, per a alumnes d'educació infantil, primària i secundària. L'objectiu d'aquesta fira és aportar idees i recursos per fer la matemàtica més lúdica i més engrescadora per a l'alumnat.

Firomatical

*Miquel Artigas i Costa
Roser Capdevila i Picas
Pilar Fierrez i Bernardo
Montserrat Roca i Baraldés
Fina Selva i Roca
Glòria Simón i Tena
Dolors Reig i Adern*

Breu història

El curs 1987-88, una colla de mestres del Berguedà interessat per la matemàtica, vam iniciar un seminari per treballar aspectes poc aprofundits fins en aquells moments.

Una de les primeres intencions d'aquest grup de gent era la de conèixer i aportar noves idees i recursos per fer la matemàtica més lúdica i més engrescadora i presentar-la als alumnes d'una manera més lleugera i divertida.

Totes aquestes premisses van portar-nos a organitzar una fira de matemàtiques al carrer i així, aprofitant l'estructura de la Fira de l'U de maig de la ciutat de Berga, vam muntar uns estands on es presentaven activitats relacionades amb les matemàtiques adreçades a un públic infantil. A partir d'aquella primera edició, l'any 1990,

52 Matemàtica

s'ha anat celebrant la fira cada dos anys. A causa de la bona acollida i participació de les escoles de la comarca, cada cop arribava a un nombre més gran de nois i noies, fins que en la darrera edició, Firomatical 96 ha tingut la participació d'alumnes des d'educació infantil fins a ensenyament secundari.

Què volem?

Com ja hem apuntat, una de les primeres pretensions era la de treballar l'aspecte lúdic de la matemàtica. Amb tot, un cop realitzada la primera edició vam veure que podíem aconseguir altres fites: la possibilitat d'obtenir el recull de les activitats que cada centre desenvolupava a la fira; aconseguir material manipulatiu per treballar les matemàtiques, organitzar-lo i oferir-lo de préstec a les escoles; afavorir l'intercanvi d'alumnes de diferents escoles i nivells; engrescar més fàcilment els mestres de la comarca a muntar activitats i participar a la fira.

Un cop valorats els resultats de les diverses fires, ens adonem que a la nostra comarca resulta més fàcil als nostres companys i companyes treballar matemàtiques a l'aula, alhora que no els fa cap mena de por preparar i fer diferents activitats per presentar en una fira.

Tots aquests fets es reflecteixen també en el treball de cada dia dels nostres alumnes. Són alumnes més receptius, més oberts a la recerca, amb menys recel envers aquesta àrea.

En definitiva, tot això ens serveix per aplanar el difícil i àrid camí de les matemàtiques. Aquests resultats ens haurien de servir per encoratjar-nos a continuar organitzant fires periòdicament.

Com ens ho muntem

Cada curs, el grup de matemàtiques es marca uns objectius de treball. Així, cada dos anys s'organitza el muntatge de la Firomatical.

Un cop el grup ha decidit tirar-ho endavant, s'engega el mecanisme: primer es tria el tema sobre el qual girarà la fira, a continuació es convoquen totes les escoles per informar que hi haurà Firomatical, i finalment es donen les indicacions a cada centre sobre el funcionament i organització de les diferents parades.

El grup està obert a les possibles demandes dels centres sobre els problemes que els puguin aparèixer en el muntatge de la seva parada. També coordina tots els aspectes burocràtics i d'infraestructura. Es procura facilitar a cada centre el material fungible i manipulatiu que necessiten per muntar el seu estand.

Un altre aspecte organitzatiu és el fet de donar les pautes necessàries a cada centre per recollir el material, com també es procura que aportin per escrit les activitats fetes al grup. Tot aquest recull serà ordenat i s'elaborarà un dossier de totes les activitats que s'han fet a la fira i que servirà per a una posterior utilització a l'aula. Amb

tot el material manipulatiu fabricat pels mestres o comprat a cases comercials, el grup s'encarregarà d'ordenar, classificar i fer-ne unes maletes que les escoles podran utilitzar.

Tant el recull escrit com les maletes de material manipulatiu resten al CRP per al préstec a les escoles.

Com a tret diferencial de Firomatical 96 respecte de la resta de fires, enguany s'ha celebrat en un recinte tancat, els dos pavellons esportius municipals de Berga, mentre que en anys anteriors s'aprofitava la infraestructura de la Fira de l'U de maig i per tant es feia al carrer.

Cada centre s'encarregava de muntar una parada i tenir cura de preparar material i activitats per als diferents nivells d'alumnes que hi havien d'assistir.

Generalment, els alumnes més grans s'ocupen d'atendre la parada del seu centre durant tot el dia; a les escoles que no poden aportar aquests alumnes, se'ls faciliten altres alumnes de centres que tenen més facilitat per fer-ho.

A cada participant se li lliura una targeta on hi ha el nom de totes les parades i que serveix per assenyalar-hi les activitats realitzades i d'aquesta manera tenir un control de les parades que ha seguit. Les parades de primària disposen d'activitats

54 Matemàtica

adaptades als diferents cicles identificades per un distintiu de color.

Normalment, s'estableixen tres torns de participació, dos al matí i un a la tarda, i es reparteixen els alumnes de manera que cada torn tingui un nombre similar d'assistents. Enguany hi hem incorporat la participació dels alumnes d'educació infantil, que han pogut treballar en un espai a part i sols, per facilitar-los la mobilitat i el bon funcionament, i alumnes de 3r d'ESO, que han compartit l'espai amb els de primària, encara que en un sector diferent.

Per intentar solucionar els problemes durant el funcionament de la fira, hi hem anat incorporant alguns mecanismes, com ara muntar una parada d'informació que serveix per reorientar la gent, i també donar un llibret a cada alumne on hi ha un seguiment d'activitats i jocs per fer.

Muntem una parada

Com a exemple explicarem la parada «Tria, tria... Δ ».

Es disposava d'un espai semitancat (parada firal) i es podia utilitzar també una part del passadís central.

El centre s'havia de preparar el cartell de la parada, la decoració i demanar a l'organització el material necessari tant fungible com de mobiliari. Com a decoració es podien utilitzar els enunciats dels problemes i material relacionat amb el tema de la parada.

Les activitats estaven distribuïdes en tres grups que es distingien pels colors (vermell, cicle inicial; groc, cicle mitjà i blau, cicle superior), que donaven la nota cromàtica a la parada i conduïen els alumnes a les activitats que corresponien al seu cicle.

Hi havia un màxim de cinc activitats matemàtiques per cicle.

Els nens recorrien les parades en grups de cinc i feien algunes d'aquestes activitats, la majoria de les quals disposaven de materials manipulatius que ajudaven a resoldre-les.

Si els calia, podien demanar pistes per resoldre situacions difícils.

Totes les activitats d'aquesta parada giraven en torn dels triangles. Exemples (vegeu les pàgines següents):

Activitat de cycle inicial

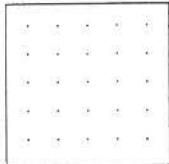
Centre: CEIP Lilet a Güell (La Pobla de Lillet)		
Nivell: C.I.	Temàtica: Geometria	Nº: LG05

ENUNCIAT

TRISTRELLA

Has mirat mai les estrelles?

Prova, amb 2 gomes i fent dos triangles, de construir una estrella de sis puntes. Anima't, no costa gens!

Centre: CEIP Lilet a Güell (La Pobla de Lillet)		
Nivell: C.I.	Temàtica: Geometria	Nº: LG02

ENUNCIAT

TRIPJOC

Tenim 4 triangles que volen jugar. Volen fer una tenda d'indis. Ajudeu-los!

- Ajusta aquests 4 triangles i fes-ne un de més gran.

- Ara, saps fer la tenda?

Activitat de cycle mitjà

Centre: CEIP Lilet a Güell (La Pobla de Lillet)		
Nivell: C.S.	Temàtica: Càlcul	Nº: LG03

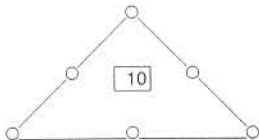
ENUNCIAT

TRI-MÀGIC

Els nombres 1, 2, 3, 4, 5 i 6 es combinen màgicament sobre cadascun dels tres costats del tri-màgic sumant sempre 10.

Ets un bon mag? Tria, tria les fitxes i completa el tri-màgic.

Però..., sabries trobar altres possibilitats col·locant aquests nombres sobre el tri-màgic de manera que la suma de cada un dels tres costats doni sempre el mateix resultat? (el que tu posis al mig amb la fitxa blanca). Existeixen com a mínim tres possibilitats.

Si tens problemes per recordar les paraules màgiques, demana una pista.

Centre: CEIP Lilet a Güell (La Pobla de Lillet)		
Nivell: C.M.	Temàtica: Geometria	Nº: LG01

ENUNCIAT

TRIALPAL

Sabries fer aquesta construcció amb 12 pals?

Intenta-ho amb els pals de dins la capsa.

Quants \triangle tens?

Ara, movent 4 pals n'has d'aconseguir tan sols 3 \triangle

Activitat de cycle superior

Centre: CEIP Lillet a Güell (La Pobla de Lillet)		
Nivell: C.M.	Temàtica: Geometria	Nº: LG02

ENUNCIAT

TRIPJOC

En aquest triangle hi podem trobar 13 triangles.

Anima't a descobrir-los, és molt fàcil.

Prova-ho amb els triangles que et donem.

Centre: CEIP Lillet a Güell (La Pobla de Lillet)		
Nivell: C.S.	Temàtica: Geometria	Nº: LG02

ENUNCIAT

TRIPJOC

Tot jugant, ets capaç de construir una figura que tingui 8 triangles utilitzant 6 pals?

Si et cal, pots demanar una pista.

Firomatical 96

La fira d'enguany va estar centrada en la resolució de problemes.

Per introduir el tema vàrem proposar, juntament amb el Quinzet, als centres educatius de la comarca elaborar durant el mes de febrer un calendari de problemes de temàtica variada i diferent per a cada cycle que consistia a resoldre'n un cada dia.

Per presentar aquests calendaris es va fer una conferència «El contestador automàtic-matemàtic del Professor Neirin», a càrrec de Lluís Segarra, on a més de passar una estona divertida es van exposar els possibles models de calendaris per a

cada cycle i es va lliurar a cada centre un exemplar dels models proposats (vegeu la pàgina 57 i 58).

Tots el centres d'infantil i primària van muntar la seva parada on es resolien problemes sobre el mateix tema i a diferents nivells, encara que les parades d'educació infantil estaven situades en un espai diferent.

A les parades de secundària, s'hi resolien problemes de diferents aspectes de la matemàtica i que estaven centrats en el títol que cada centre havia donat a la seva parada.

Exemples de problemes dels calendaris matemàtics

Les xifres desaparegudes

Completa aquesta multiplicació.

$$\begin{array}{r}
 \bullet 1 \bullet \\
 \times 3 \bullet 2 \\
 \hline
 \bullet 3 \bullet \\
 3 \bullet 2 \bullet \\
 \bullet 2 \bullet 5 \\
 \hline
 1 \bullet 8 \bullet 3 0
 \end{array}$$

 El Quinzet

Mistos quadriculats

Col·loca 24 mistos com els del dibuix. Es una mica pesat, però val la pena perquè aquest problema val per tres.

• Treu vuit mistos de manera que només quedin dos quadrats.

 El Quinzet

El nombre 18 es pot formar mitjançant la suma de tres nombres seguits.

$$\boxed{5} + \boxed{6} + \boxed{7} = \boxed{18}$$

► Troba tres nombres seguits que sumin 21.

► Quins dels següents nombres són la suma de tres nombres seguits?

$$\begin{array}{ccc}
 \boxed{24} & & \boxed{30} \\
 & \boxed{27} & \\
 & & \boxed{22} \\
 \boxed{25} & &
 \end{array}$$

 El Quinzet

Una d'aquestes figures no va bé amb les altres.

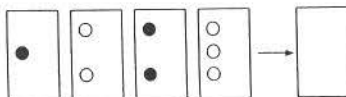
Quina és?

 El Quinzet

16

Completa la sèrie.

 El Quinzet

15

58 Matemàtica

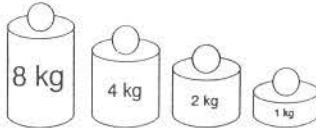
Copia aquestes figures en paper quadriculat i retalla-les.

► Pots fer un rectangle amb aquestes peces?

 El Quinzet

La Carme té una balança i aquests quatre pesos.

La Carme ha de pesar bosses d'arròs entre 15 quilos i 20 quilos. Digueu com la Carme ho pot aconseguir.

 El Quinzet

La relació de parades d'enguany és la següent:

Educació infantil i primària

- Viatja amb nosaltres (CEIP St. Joan - Berga)
- No s'hi val a badar (CEIP Sta. Eulàlia - Berga)
- No et deixis enganyar (C. Mare de Déu del Roser - Berga)
- Domi-Matic (CEIP Alfred Mata - Puig-reig)
- Encén la bombeta (E. Parroquials - Puig-reig)
- Timba (CEIP Galceran de Pinós - Bagà)
- Flash! (CEIP Gironella - Gironella)
- Ch'i Ch'ae pan (C. Anunciata - Gironella)
- Tria, tria... Δ (CEIP Lillet a Güell - La Pobla de Lillet)
- Compta que comptaràs (CEIP Sta. Maria d'Avià - Avià)

- Rac, rec, ric... (CEIP St. Salvador - Ceres)
- El simètric (CEIP St. Llorenç - Guardiola de Berguedà)
- Poligolàndia (CEIP Princesa Làscaris - Casserres)
- Palotilàndia (CEIP St. Marc - Cal Basacs)
- Només amb el cap (ZER Alt Berguedà)
- Uni dori (ZER Vilada - Borredà)
- Corre i discorre (CdA Alt Berguedà)
- El xip que calcula (C. Mare de Déu del Carme - Berga)
- 8 Megues

Educació secundària

- Pèsols negres (IB Guillem de Berguedà - Berga)
- Cigrons (IB Guillem de Berguedà - Berga)
- Venezia (La Salle - Berga)
- Bolets (IES Gironella - Gironella)

- Més bolets (IES Gironella - Gironella)
- Animals (IES Puig-reig - Puig-reig)
- Persones (IES Puig-reig - Puig-reig)
- Edificacions 1 (ETP St. Francesc - Berga)
- Edificacions 2 (ETP St. Francesc - Berga)

Valoració

Malgrat l'evident esforç que representa un muntatge d'aquest tipus per part de tots els qui fan possible el seu funcionament, la resposta a l'hora de valorar l'activitat és unànime: «Ha valgut la pena.»

El fet de veure uns alumnes contents i engrescats per anar a treballar matemàtiques és suficient per acontentar tothom. Potser en aquesta edició destacaríem, si cal, la bona acollida de tots els ensenyants d'educació infantil en veure com els seus alumnes participaven i gaudien de la fira. Hem fet esment també de l'actitud dels participants de secundària, perquè tant alumnes com professors van mostrar-se satisfets d'aquesta experiència i amb ganes de tornar-hi.

Seria injust no recordar-nos de totes les institucions, empreses col·laboradores i centres d'ensenyament que hi aporten quelcom. Sense ells no podríem tirar endavant aquesta festa.

Per acabar pretenem només una declaració d'intencions: continuar muntant la fira mentre els companys dels centres de la comarca ens donin el seu suport per continuar treballant-hi.

Serveis Educatius i per al Lleure

Menjadors Escolars

Selecció i supervisió dels equips de monitors.

Gestió del càtering.

Plans de funcionament.

Casals d'estiu

Plantejament, organització i realització.

Jocs, tallers, esports, excursions i piscina.

Al servei d'ajuntaments i escoles.

Activitats extraescolars

Tallers creatius, activitats lúdiques i esportives vinculades al projecte educatiu del centre.

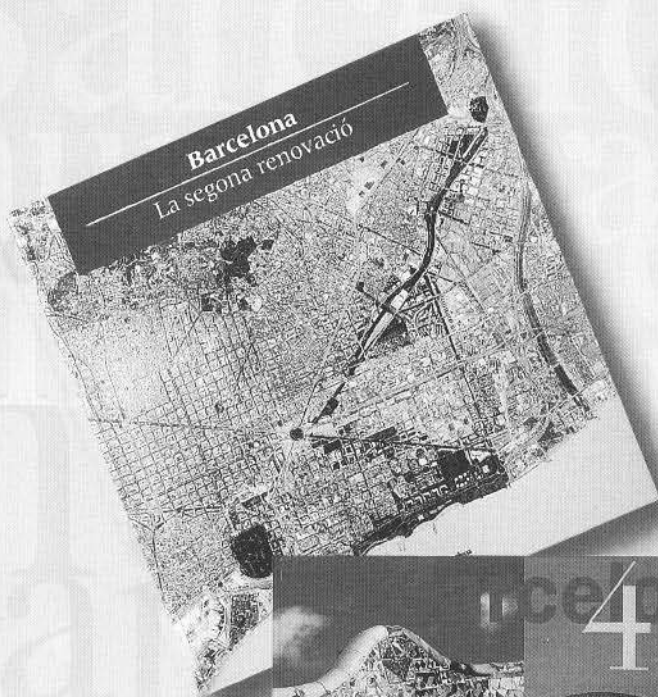
SERVEIS
D'ESPLAI

(93) 666 67 00

FUNDACIÓ CATALANA DE L'ESPLAI

BARCELONA EDICIONS MUNICIPAL

BARCELONA
LA SEGONA RENOVACIÓ
Transformació urbanística 1991-95
3.800 ptes.
(novetat)

BARCELONA
QUATRE VISIONS
3.200 ptes.

CATÀLEG
D'ESCLTURA I PINTURA
DELS SEGLES XVI-XVII-XVIII.
MUSEU FREDERIC MARÈS.
7.000 ptes.
(novetat).

GUIA DEL MUSEU
DE CERÀMICA
1.100 ptes.
(novetat)

El grup «PATI» del Casal del Mestre de Granollers ens presenta l'organització de les activitats telemàtiques per Internet, fetes amb alumnes de primària i secundària, de la seva comarca, sota la filosofia de l'aprenentatge cooperatiu.

PATI. Grup de Treball Cooperatiu amb Telemàtica

Júlia Garcia Abad

Grup PATI.

El Casal del Mestre de Granollers, fundat l'any 1982, és una associació que té per objectiu ser un espai obert d'intercanvi i reflexió pedagògica i que treballa per tal d'aconseguir una millora educativa a la comarca del Vallès.

Fidel a aquesta iniciativa, el mes de setembre de 1994 va acollir un nou grup anomenat PATI, Grup de Treball Cooperatiu amb Telemàtica, que havia presentat una proposta força ambiciosa: elaborar, desenvolupar i difondre activitats telemàtiques sota la metodologia del treball cooperatiu, per tal de crear la primera xarxa telemàtica educativa comarcal.

La il·lusió i l'esforç dels onze mestres fundadors del grup, sota la coordinació de Pepe Martín, es van materialitzar en realitats molt concretes amb la creació de la

62 Noves tecnologies

BBS Pati i posteriorment l'actual *servidor d'Internet PatiNet*.

Pensem que és un bon moment per fer balanç de totes les fites aconseguides, com també de presentar les expectatives de futur que proposem per al curs 1996-97.

El projecte «Escola sense fronteres»

No és una novetat comentar la importància que les tecnologies de la comunicació estan assolint a la nostra societat, però tampoc no ho és el fet de comprovar que cada vegada són més els educadors que es preocupen per acostar aquest món complex i canviant a l'entorn escolar.

Sembla que es vol assignar una nova funció educativa als ordinadors. Bartolomé (1996) ho expressa d'aquesta manera: «...*Así, hoy el ordenador es un recurso de comunicación que ayuda a aprender, que utiliza contenidos multimedia, y que está conectado a otros ordenadores en todo el mundo.*»

El projecte «Escola sense fronteres» comparteix aquesta concepció d'eina o instrument d'aprenentatge, però potser va encara un pas més enllà quan afirma que el que dóna realment sentit a totes les activitats telemàtiques que planteja és el fet de fer servir la filosofia de l'aprenentatge cooperatiu.

Són nombrosos els pedagogs que, com

Ferrer, Cousinet, Neill, Freinet..., s'han oposat a fer servir les tècniques de motivació competitives a l'escola.

Nicole Bizeau (1996), presidenta de l'ICEM-Mouvement Freinet, diu de la cooperació a l'escola: «...és la solidaritat, l'ajudar-se mútuament i no la rivalitat, la participació en la formació de l'altre i no la competició. És també la responsabilitat, el civisme i no la submissió; una consecució de l'èxit personal i no la selecció normativa, quadrada, programada..., la comunicació, el diàleg i no la violència, la igualtat dels drets i no la jerarquia.»

Creiem que la telemàtica dóna als alumnes la possibilitat d'obrir «una finestra al món», alhora que els ajuda a entendre que hi ha altres realitats diferents, enriquidores i interessants fora del grup d'amics, la classe i l'escola.

Anàlisi i valoració de les activitats desenvolupades el curs 1995-96

El grup PATI tenia un projecte de treball definit amb claredat i unes activitats dissenyades fins i tot per a la programació curricular; només ens calien els mitjans materials per dur-les a terme: un ordinador, un mòdem, la línia telefònica i el programa de la BBS.

La Junta directiva del Casal del Mestre i el Consell Comarcal del Vallès Oriental, com a entitat de l'administració, van finançar el cost econòmic, i tot l'equip va poder posar-se en marxa.

En aquesta primera fase de prova es van proposar tres activitats:

- Contedetots: Un conte iniciat per un grup de nens i continuat successivament per altres grups de diferents escoles. Hi van participar un total de 34 grups classe i es van crear nou contes diferents.
- Els papers de les Bústies: un estudi de caire interdisciplinari sobre la publicitat rebuda a la llar. Englobava continguts matemàtics d'estadística, fulls de càlcul informàtics i representacions gràfiques, i, sobretot, un qüestionari amb reflexions sobre l'impacte que la destrucció de la superfície arbrada produeix a l'entorn natural i l'equilibri ecològic del planeta. Hi van participar quatre centres escolars i un total de vuit grups classe.
- La Revista: una publicació en format electrònic (disquet), estructurada en diverses seccions i que va ser el lloc adequat per demostrar tant el rigor científic com la creativitat de les tretze escoles participants.

Tots aquests treballs estan agrupats en uns disquets a disposició de qualsevol entitat educativa o educador que els vulgui consultar. També és possible visualitzar-los a través de la xarxa Internet a la direcció: <http://www.intercom.es/vallesnet/pati/>

L'elevat grau de participació, amb uns 900 alumnes i uns cinquanta professors, va superar totes les previsions inicials, cosa que ens va fer reflexionar sobre les possibilitats d'introduir millores, de manera que vam començar a experimentar les possibilitats educatives que una experièn-

cia com la nostra podia desenvolupar a la xarxa Internet.

Noves activitats del curs 1996-97

Totes les activitats es duen a terme a través d'Internet intentant aprofitar al màxim els seus recursos:

- La missatgeria s'envia de manera més dinàmica i ràpida. També creiem que som el primer servidor educatiu que dona una adreça electrònica o e-mail a cada grup participant.
- Les pàgines Web o d'hipertext ens proporcionen un ampli ventall de possibilitats de treball. Resulten més comprensibles als petits, ja que dibuix i text van junts i tenen immediatesa perquè un botó els porta al lloc on volen anar. En el cas de cursos superiors, l'estructuració de les pàgines dona peu a múltiples combinacions i permet expressar la personalitat i creativitat de cada grup.

64 Noves tecnologies

Activitats de Primària		
<p>Contedetots</p> <p>Elaborar una petita narració multimèdia en format Web, de forma cooperativa, treballant la comprensió i expressió escrita.</p>	<p>El Flautista Rodamón</p> <p>Crear una melodia de forma cooperativa, tot treballant l'expressió i la notació musical amb l'ajut de l'ordinador.</p>	<p>Revista PatiNet</p> <p>Elaborar una revista multimèdia en format Web, de forma cooperativa, que sigui un mitjà de comunicació i expressió entre els grups participants.</p>
Activitats de secundària		
<p>Fes el teu Web</p> <p>Proporcionar els coneixements necessaris per a l'elaboració de pàgines Web.</p>	<p>La Història Interminable</p> <p>Confeccionar, cooperativament amb altres grups, una novel·la interactiva a partir d'un text introductori inicial, tot fent servir les eines telemàtiques com a mitjà de comunicació.</p>	<p>Revista PatiNet</p> <p>Elaborar una revista multimèdia en format Web, de forma cooperativa, que sigui un mitjà de comunicació i expressió entre els grups participants.</p>

Els nostres alumnes fan servir Internet no només com a eina de comunicació a través de la missatgeria, sinó que en formen part. Tenen presència pròpia mitjançant les pàgines d'hipertext que representen cada grup i que construeixen ells mateixos a partir d'unes plantilles (vegeu les graelles d'aquesta pàgina).

Com es pot participar a les activitats de PATI?

S'hi pot participar de dues maneres diferents:

— Com a mestre o mestra interessat en el disseny i la coordinació de les activitats.

Aquest grup es reuneix periòdicament cada dimarts a partir de les 6 de la tarda al Casal del Mestre de Granollers, C/ J. Umbert, núm 25-27 2n 3a., Tel./Fax: 870.33.25.

— Com a mestre o mestra que vol participar amb els seus alumnes:

En cas de tenir connexió a Internet ho podeu fer telemàticament, a la direcció <http://www.intercom.es/vallesnet/pati/>, on trobareu documentació ampliada i l'adreça electrònica del coordinador de l'activitat. Només cal enviar un missatge indicant els cursos interessats i ben aviat rebreu resposta.

En cas que no tingueu connexió podeu deixar un missatge al contestador automàtic del Casal.

Per acabar, volem fer explícit el nostre agraïment als veritables autors dels treballs, alumnes i mestres dels centres educatius del Vallès Oriental que han fet possible aquest projecte: C. P. Congost de Canovelles, Col·legi Jardí de Granollers, C. P. Jaume Balmes de Sant Feliu de Codines, C. P. Pilar Mestres de la Roca del Vallès, C. P. J. Camps i Giró de les Franqueses del Vallès, E. M. Salvador Llobet de Granollers, Escola Anna Mogas de Granollers, Escola Pia de Granollers, Escola Sant Lluís Gonçaga de la Garriga

Formen part del grup de mestres col·laboradors de PATI: Pepe Martín, Remi Muñoz, Manel Ballesteros, Pau Córdoba, Françoise Pedragosa, Eduard Barceló i Júlia Garcia.

Bibliografia

- BALLESTEROS, M; MARTÍN, P; VILADEVALL, N. *El Vallès, Escola sense fronteres*. Document d'ús intern. Grup PATI. Granollers: Casal del mestre. 1995.
- BARTOLOMÉ, A.R. *Los ordenadores en la enseñanza están cambiando*. «Aula de Innovación educativa», n. 40-41, p. 5-9, 1995.
- BIZIEAU, N. *L'ICEM-Mouvement Freinet*. «Cahiers Pédagogiques. Monografic sobre La Pédagogie coopérative», n. 347, p. 16, 1996.
- DE LAS HERAS, A. R. *El libro de texto en hipertexto*. «Aula de Innovación educativa», n. 40-41, p. 15-18, 1995.
- MORAL, J. M; ESTERUELAS, A.; EZPELETA, D.; MARTÍNEZ, A. *Sistemas multimedia en la enseñanza*. «Aula de Innovación educativa», n. 40-41, p. 19-23, 1995.
- RIZZI, R. *La cooperación en la educación*. Sevilla: MCEP, 1996.
- SALINAS, J. *Las Redes: Ordenadores y telecomunicaciones en la enseñanza secundaria*. «Aula de Innovación educativa», n. 40-41, p. 10-14, 1995.

Un telèfon amb
millors prestacions

902 (416 000
Telèfon obert

- Ampliació de l'horari d'atenció telefònica: de 8h a 21h, de dilluns a divendres
- Desviació automàtica de telefonades als serveis d'informació dels departaments
- Més informació de la Generalitat de Catalunya

E.mail: sdginfo@correu.gencat.es

Infovia: <http://gencat.inf>

Internet: <http://www.gencat.es>

Teletext: Teleservei de TV3

Videotex: (nivell 031) .CATALUNYA#

**Generalitat
de Catalunya**

L'autor aprofita l'avinentsa que enguany es commemoren els setanta-cinc anys de la posada en funcionament de l'Escola del Mar com a centre educatiu per recordar una de les experiències de pedagogia activa més ben aconseguides a Catalunya.

L'Escola del Mar de la Barceloneta i Pere Vergès

Salvador Domènech

EAP de Sabadell B-34

El 26 de gener ha fet setanta-cinc anys que l'Escola del Mar inicià les seves tasques escolars, i és oportú també recordar que l'any passat es van commemorar dues efemèrides prou significatives dins la història de la pedagogia catalana, que es complementen i conflueixen en una: el 75è. aniversari de la posada en funcionament de l'Escola del Mar i el centenari del naixement de Pere Vergès, el seu director de sempre...

Motius de la creació

La creació de l'Escola del Mar és obra, fonamentalment, d'un treballador incansable de la pedagogia i del millor gestor d'infraestructura escolar que hagi tingut el nostre país; aquesta persona fou Manuel Ainaud, el qual va ser el Cap de l'Assesso-

ria Tècnica de la Comissió de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona des del 1917 al 1932. La seva posada en funcionament s'emmarca dins l'esforç de l'Ajuntament per crear institucions i serveis sanitario-escolars, com l'Escola de Bosc i l'Escola del Parc del Guinardó, el servei de colònies escolars, banys de mar, semicolònies, servei de cantines escolars o bé jardins d'infants, per tal de contribuir al millorament de la salut de la població escolar de la ciutat i sobretot la dels més necessitats socialment parlant.

Si bé l'Escola del Mar en funcions pròpies de centre educatiu va començar les seves tasques escolars el dia 26 de gener de 1922, la inauguració oficial es produí el dia 3 d'agost de l'any 1921; ja a partir de l'1 de juliol les seves instal·lacions serviren per acollir els serveis de Banys de Mar, i a partir de l'agost el servei de Semicolònia Escolar.

La Comissió de Cultura va voler honorar la creació de l'Escola del Mar organitzant una festa popular al barri de la Barceloneta i editant una publicació, el *Llibre de Mar*, que exaltés el paper de la mar en la nostra història i civilització. És un llibre petit, d'un centenar de pàgines, on es recullen fragments d'escrips d'una trentena d'autors: d'Homer i la seva *Odissea*, les cròniques d'en Jaume I, d'en Ramon Muntaner i d'en Bernat Desclot, o bé poesies d'en Joan Maragall, Ventura Gassol, Jacint Verdaguer, Costa i Llobera, Josep Carner, J. M. López-Picó... Un llibre preciós, amb el complement de gravats i fotografies del nostre litoral, que mostra l'esperit divulgador que tingué l'Ajuntament de Barcelona

en potenciar al màxim les publicacions de caire cultural, educatiu i escolar entre els seus ciutadans.

Emplaçament i característiques del centre

L'escola era un edifici de fusta que constava de planta i primer pis, de tres cossos en forma de U oberta, que descansaven sobre unes columnes de pedra i un basament de ciment armat cobert per la sorra de la platja de la Barceloneta. La sensació que hom tenia en visitar-la, amb el panorama del mar al davant, era que s'estava al damunt d'un vaixell. L'arquitecte que va projectar l'obra fou el noucentista Josep Goday, el creador de bona part dels Grups Escolars que l'Ajuntament de Barcelona va fer bastir per tal de lluitar a favor de l'escolarització digna dels infants de la ciutat.

Tot i que el centre comptava amb les aules, les dependències i els serveis necessaris per impartir adequadament la docència, el fet és que els alumnes que hi anaven —nois i noies al cinquanta per cent— desenvolupaven la major part de les seves activitats a l'aire lliure, és a dir, a la sorra; per això comptaven, a més a més, amb cadires i estris lleugers i «adequats» per a les estones d'esbarjo, repòs i activitats d'ensenyament/aprenentatge pròpiament dites.

L'edifici de la Barceloneta va desaparèixer el 7 de gener del 1938 arran d'un incendi originat pel bombardeig de

l'aviació feixista. A partir de llavors, el seu esperit va continuar —malgrat la ideologia franquista de l'època— en dos emplaçaments més, però no la realitat pràctica per a la qual va ser pensada: fins a l'any 1948 l'escola va ser instal·lada en un palauet de la muntanya de Montjuïc, a prop de la Font del Gat; i des de llavors fins a l'actualitat es troba situada al barri del Guinardó, al carrer de Gènova.

Pere Vergés i Farrés

Pere Vergés es formà com a mestre a l'Escola Normal de Barcelona i perfeccionà posteriorment els seus coneixements als Estudis Normals de la Mancomunitat. Però en el seu bagatge de docent hi van tenir molta importància les experiències de pedagogia activa que com a alumne visqué a les Escoles del Districte II —que seguien les directrius de l'Escola Moderna de Ferrer i Guàrdia— on va fer-se seus els hàbits de recerca, d'observació i de raonament deductiu, i més tard a les Escoles del Districte VI del Dr. Jeroni Estrany, que esdevingueren uns dels primers centres escolars organitzats amb preocupacions tècniques respecte a l'evolució física, psicològica i pedagògica dels nois i noies que hi cursaven els estudis primaris.

A les Escoles del Districte VI exercí de professor d'educació física, i fou precisament per la seva vàlua en aquesta àrea que va ser proposat per Jaume Bofill i Mates —president de la Comissió de Cultura— i Manuel Ainaud l'any 1918 com a primer director dels Banys de Mar per als

AJUNTAMENT DE BARCELONA
COMISSIÓ DE CULTURA

FESTA DEL MAR
DEDICADA ALS INFANTS de la BARCELONETA
que's celebrarà el DIMECRES 31 d'Agost
de 1921, a dos quarts de quatre de la tarda, a

L'ESCOLA DEL MAR
BANDA MUNICIPAL
CONCURS DE NATACIÓ PER NENS
REPRESENTACIÓ TEATRAL a la platja
FOCS JAPONESOS-ELEVACIÓ de GLOBOS
Repertiment de berenar als nois i noies
que assisteixin a la Festa.

ADVERTIMENT: Els infants que vulgint assistir a aquesta Festa no haurien de menester altre cosa que l'invitació que es reparteix a casa als alumnes de l'escola de la Barceloneta, fins el 28 d'aquest mes. Per a obtenir aquesta invitació no es necessari més que que vint a la Barceloneta i no tenir menys de sis anys, ni passar dels 14.

alumnes de les Escoles de la ciutat de Barcelona.

Els seus dots professionals i de persona amb recursos com a organitzador feren que la Comissió de Cultura també confiés en ell l'any 1922 per dirigir la Colònia Escolar Vilamar, a Calafell, projectada perquè fos la primera colònia escolar que depengués solament de la Comissió de Cultura, i que establís una concepció pròpia de com s'havien de desenvolupar, fugint del model de contractació per subhasta portat per la Comissió de Colònies Escolars i Escoles de Bosc des de la seva creació l'any 1906.

El moment culminant en la vida de Pere

70 Memòria pedagògica

Vergés, però, es produí el desembre de 1921 (als vint-i-cinc anys), quan l'Ajuntament aprovà per unanimitat el seu nomenament com a director de l'Escola del Mar, i inicià amb l'ajut inestimable d'un grup de joves mestres —Mercè Barba, Magí Sedó, Josefina Bayona...— el seu principal repte de crear una escola pedagògicament innovadora, socialment justa i espiritualment reeixida. L'Escola del Mar ho va representar quasi tot en el seu itinerari professional fins a la seva jubilació l'any 1966.

Funcionament i organització

Els alumnes que hi assistien eren triats d'entre els infants malaltissos de les escoles de la ciutat prèvia inspecció mèdica. Però l'Escola del Mar no era cap tipus de preventori ni sanatori, sinó un centre docent que pretenia combinar la formació primària amb l'enfortiment físic d'aquests nois i noies malaltissos (propensos a tuberculosi pulmonar, bronquitis, anèmia, clorosi, etc.). Els tractaments de banys de mar, sol i aire que es portaven a terme lligaven perfectament amb l'afició de Pere Vergés per la natura, el qual creia, a més a més, que harmonitzant-ho amb els exercicis físics i respiratoris era la millor manera de fer salut mental i física.

A l'Escola del Mar cada alumne comptava amb una fitxa mèdica des que s'incorporava al centre, la qual formava part d'un carnet pedagògic que redactava el mestre corresponent. I amb revisions periòdiques es constatava si calia o no mo-

dificar el tractament i/o el ritme d'aprenentatge, o bé si ja havia refet la seva salut i calia que deixés la seva plaça a un altre que ho necessités més. D'aquesta manera es mirava de portar un correcte seguiment de l'evolució madurativa, física, personal i escolar de cadascú.

La jornada escolar començava a les vuit del matí i acabava a les cinc de la tarda. Durant els mesos d'hivern aquest horari es podia modificar en relació amb les condicions climàtiques i la temperatura mitjana anual de Barcelona. Com que a l'escola hi anaven infants de tots els districtes de la ciutat, les companyies de metro, tramvia i autobusos crearen un distintiu que els permetia viatjar de franc a les hores d'entrada i sortida del centre. Tots els alumnes esmorzaven, dinaven i berenaven a l'escola, i en els casos puntuals que el metge ho indicava se'ls donava un mos entre àpats.

Un dels aspectes, doncs, que diferenciaven clarament l'Escola del Mar de la Barceloneta de la resta de centres docents és que allà se supeditaven els procediments pedagògics a la vessant preventiva de la salut de l'alumne. Per aquest motiu, el nombre d'hores de treball estrictament formal era menor en relació amb el temps d'esbarjo, d'àpats i de cura naturista; en concret, de les nou hores escolars tan sols tres eren dedicades a fer «classe». Sempre que els nois i noies es banyaven, es comptava amb l'assistència d'un vigilant amb embarcació.

L'Escola del Mar de la Barceloneta era un centre docent que pretenia combinar la formació primària amb l'enfortiment físic d'aquests nois i noies malaltissos.

71

Projecte pedagògic

Pere Vergés concebia l'escola com una forma de creació constant i no com un fet estable i encarcarat com ho eren una bona part d'escoles d'aquell temps. Per a ell, el mestre no havia de ser un preceptor que imposés instruccions, sinó que havia d'esdevenir un artista que ajudés l'alumne a fer-se «obra d'art». No havia llegit gaires llibres de pedagogia, en el sentit estricte del mot, però sí que en la seva concepció professional el van influir les lectures de dos pensadors clau: Johann Wolfgang Goethe i Eugeni d'Ors; el primer li va transmetre la serenitat inspirada en la bellesa, i el segon, l'ordenació sistemàtica del pensament.

Eliminant les programacions clàssiques per assignatures i els llibres de text, Pere Vergés va aconseguir crear a l'Escola del Mar una atmosfera agradable i acollidora, que li va permetre potenciar al màxim les manifestacions espontànies dels alumnes i portar a terme un tipus d'enfocament interdisciplinari de les matèries a aprendre i una funcionalitat en la seva aplicació diària. Allà no interessava la quantitat de coneixements, sinó la qualitat mitjançant un esforç de raonament. Es mirava que l'alumne comptés amb els seus propis recursos per solucionar els problemes i, per tant, que afrontés amb un esperit crític els aprenentatges.

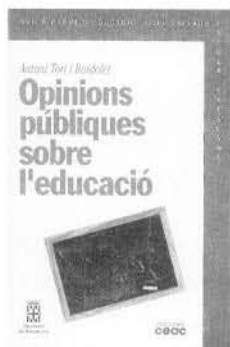
El paradigma de l'ensenyament actiu el tindríem en el funcionament de la *biblioteca dels nens* de l'escola. Aquesta biblioteca fou un instrument valuós de treball indivi-

dual i col·lectiu, i esdevingué un vertader centre d'interès per al desenvolupament curricular del projecte pedagògic, on cada alumne va poder anar regulant el seu propi ritme d'aprenentatge.

El *handicap* de la temporalitat de les estades dels infants que impossibilitava la realització completa del projecte pedagògic el va solucionar Pere Vergés al cap de pocs anys en aconseguir que cada alumne que es matriculava continués la seva escolaritat fins al final i no se l'obligués a retornar a edificis rònecs, sense claror, humits i amb uns plantejaments didàctics i metodològics totalment oposats.

Amb l'Escola del Mar de la Barceloneta, Pere Vergés assolí una de les obres més reeixides en el camp de renovació pedagògica que s'hagin produït mai a casa nostra. Va crear i desenvolupar una petita, però autèntica república d'infants dins els procediments propis del *self-government*.

72 Novetats bibliogràfiques

Novetats bibliogràfiques

Biblioteca Rosa Sensat

Las actividades extraescolares en los centros educativos. Madrid: Ministerio de Educación y Ciencia, 1996

Extracte de l'índex:

El Programa de apertura de centros en horario no lectivo; La gestión de les actividades extraescolares: la comisión de seguimiento y evaluación, las asociaciones colaboradoras, los recursos humanos y económicos, la relación con instituciones; Experiencias en los centros; Compendio normativo sobre las actividades complementarias extraescolares

Animación sociocultural: teorías, programas y ámbitos. Coord.: Jaume Trilla. Barcelona: Ariel, 1997 (Ariel educación)

Extracte de l'índex:

Concepto, discurso y universo de la animación sociocultural; Antecedentes y desarrollo histórico de la animación sociocultural en España; La figura y la formación del animador sociocultural; Elaboración de programas y proyectos de animación sociocultural; Técnicas de intervención y evaluación; Animación sociocultural en la infancia, en la juventud, en la educación de adultos, en la

tercera edad; Gestionemos la cultura de la ciudad con los ciudadanos

Construir a paz: cultura para a paz. Coord.: Xesús R. Jares. Vigo: Xerais, 1996

DE LANDSHEERE, G. *El pilotaje de los sistemas educativos.* Madrid: La Muralla, 1996 (Aula abierta)

Extracte de l'índex:

Naturaleza del pilotaje; Tipos de pilotaje; Definir los objetivos de la educación y ponerse de acuerdo en cuanto a sus propósitos; Los indicadores: directrices para una utilización constructiva; indicadores nacionales, indicadores internacionales; Micro-pilotaje

JIMÉNEZ-LANDI MARTÍNEZ, A. *La Institución Libre de Enseñanza y su ambiente.* Madrid: Editorial Complutense, 1996. 4 v.

Tomo I: *Los orígenes de la Institución.*

Tomo II: *Período parauniversitario: la otra historia de España.*

Tomo III: *Período escolar (1881-1907).*

Tomo IV: *Período de expansión influyente*
MERCER, N. *La construcción guiada del conocimiento: el habla de profesores y alumnos.*

- Barcelona [etc.]: Paidós, 1996 (Temas de educación; 41)
- ROMO, M. *Psicología de la creatividad*. Barcelona [etc.]: Paidós, 1997 (Temas de Psicología; 1)
 Extracte de l'índex:
 El mito del genio creador: las teorías implícitas de la creatividad, el artista genial, el genio científico; Azar y creatividad; Los productos creativos; Las explicaciones de la creatividad; El pensamiento creador; Los motivos para crear
- SAN ROMÁN, T. *Los muros de la separación: ensayo sobre alterofobia y filantropía*. Barcelona: La Universitat Autònoma : Tecnos, 1996 (Cuadernos de filosofía y ensayo)
 Extracte de l'índex:
 Discurso sobre la alterofobia: la desigualdad y los genes, y la identidad nacional culturalista; Las dimensiones del racismo y la definición del adversario; La antropología del racismo; Por una filantropía sin fundamento; La violencia y la candidez del etnocentrismo; la comparación de las culturas y la convivencia de los hechos culturales; La añoranza de los hechos y el valor de las palabras
- SCOTTO, M. *Las instituciones europeas*. Barcelona: Salvat, 1995 (Salvat dossier)
 Extracte de l'índex:
 De la gran a la pequeña Europa; Una construcción dominada por la crisis; El auténtico nacimiento del Parlamento; La reactivación: la competitividad ante todo: el Acta Única, los contrastes de Maastrich; Delimitar Europa
- TORT BARDOLET, A. *Opinions públiques sobre l'educació*. Barcelona: CEAC, 1997 (Escola Catalana). XVIIIè Premi d'Educació Josep Pallach.
 Extracte de l'índex:
 Escola, societat i comunicació pública; Educació i mitjans de comunicació de massa; l'escola en la premsa escrita; Agents culturals i agents escolars, una relació a debat; Les temàtiques educatives a les pàgines d'opinió; Conclusiones. L'escola real, entre la biografia i l'ideal
- El texto expositivo: estrategias para su comprensión*. 2a ed. Comp. K. Denise Muth. Buenos Aires: Aique, 1995
 Extracte de l'índex:
 Investigaciones sobre el texto expositivo: aportes para los docentes; Como enseñar la estructura del texto expositivo en la lectura; La enseñanza por medio de modelos analógicos; Captar lo esencial en un texto expositivo
- VIOLANT SIMORRA, R. *La joguina tradicional construïda pels mateixos infants emprant plantes, flors, fruits, canya, fusta, fang, paper, cartró i altres materials*. Barcelona: Altafulla, 1996 (El Pedrís; 38)

SEURE A TAULA? Una història del menjar a la Mediterrània

L'exposició vol reflectir a través del món de la cuina la nostra pròpia evolució, els avenços socials i tècnics i l'enriquiment aconseguit amb l'intercanvi entre cultures.

Es tracta d'un circuit de tipus antropològic que s'inicia amb les primeres formes d'alimentació humana i que arriba fins a la taula contemporània, on se sintetitzen les temàtiques de la complexitat postindustrial.

Oferta educativa per als ensenyants

Material didàctic

Visites comentades

Taller d'espècies i herbes aromàtiques "Prova, olora i toca"

Altres activitats

Curs "La gastronomia de la Mediterrània a través dels receptaris de cuina"

Curs "Alimentació de la noblesa catalana medieval"

Cicle de conferències sobre la història de la cuina i de l'alimentació

*Museu d'Arqueologia de Catalunya
Passeig de Santa Madrona, 39 (Montjuïc)
Barcelona*

Del 22 de març al 29 de juny

Entrada gratuïta per a grups escolars amb reserva prèvia

Informació i reserves

Oficina d'Informació i Difusió

Tels. (93) 4246577

**MUSEU
D'ARQUEOLOGIA
DE CATALUNYA**

Textos legals

DOGC

13-2-1997

Resolució de 6 de febrer de 1997, per la qual es publiquen les places reservades als funcionaris del cos de mestres per al curs 1997-98 distribuïdes per especialitats, dels centres públics d'ensenyament secundari dependents del Departament d'Ensenyament que imparteixen el primer cicle de l'educació secundària obligatòria.

Resolució de 7 de febrer de 1997, de convocatòria de concurs de mèrits adreçada als funcionaris del cos de mestres, per tal de proveir amb caràcter definitiu llocs de treball vacants en centres públics d'ensenyament secundari corresponents al primer cicle de l'educació secundària obligatòria.

17-2-1997

Resolució de 10 de febrer de 1997, per la qual es publiquen les places vacants a proveir mitjançant el concurs de mèrits adreçat als fun-

cionaris del cos de mestres, per tal de cobrir amb caràcter definitiu llocs de treball en centres públics d'ensenyament secundari corresponents al primer cicle de l'educació secundària obligatòria, convocat per Resolució de 7 de febrer de 1997.

10-3-1997

Resolució de 26 de febrer de 1997, de regulació de la fase de pràctiques que preveu la Resolució d'11 d'abril de 1996, de convocatòria per a la provisió de 1.195 places de funcionaris docents i per a l'adquisició de noves especialitats.

Resolució de 26 de febrer de 1997, per la qual es publiquen les places vacants a proveir mitjançant el concurs de trasllats per proveir llocs de treball corresponents a cossos docents d'ensenyaments secundaris.

12-3-1997

Decret 53/1997, de 4 de març, de modificació del

Decret 72/1996, de 5 de març, pel qual s'estableix el règim d'admissió d'alumnes en els centres docents sostinguts amb fons públics.

24-3-1997

Resolució de 17 de març de 1997, per la qual es fixen els àmbits territorials de les diferents zones escolars a efectes d'admissió d'alumnes en centres docents sostinguts amb fons públics.

Resolució de 27 de febrer de 1997, per la qual s'aproven les plantilles de personal docent corresponent al cos de mestres dels centres públics d'educació infantil i primària, d'educació especial i de zones escolars rurals de Catalunya per al curs 1996-97.

Resolució de 10 de març de 1997, de convocatòria per a la concessió de places per realitzar activitats de formació i perfeccionament en llengües estrangeres destinades al professorat de nivell no universitari.

HISTÒRIA DE LA MÚSICA.

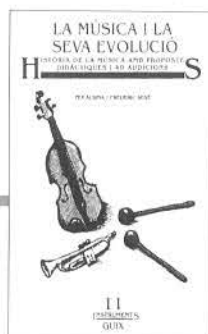
Èpoques i formes

Per al professorat...

- LA MÚSICA I LA SEVA EVOLUCIÓ. Història de la música amb propostes didàctiques i 49 audicions

Pep Alsina / Frederic Sesé

PVP: 1.575 ptes

Per a l'alumnat...

- Euterpe, musa de la música. EVOLUCIÓ DE LA MÚSICA

Pep Alsina / Frederic Sesé

(Biblioteca de la Classe, 72)

PVP: 940 ptes

Per a tota persona interessada en la música...

- LA MÚSICA I LA SEVA EVOLUCIÓ. 49 audicions

Pep Alsina / Frederic Sesé

DOBLE DISC COMPACTE

PVP: 4.160 ptes

GRAÓ

C/ Francesc Tàrraga, 32-34
08027-Barcelona

Si voleu fer una comanda o rebre informació,
truqueu al Tel. (93) 408 04 64

Cartes a les lectores i als lectors

Lectors i lectores: ja tenim l'ESO!

— *Quin respecte!*

— *Quina il·lusió!*

— *Quina por!*

— No cal tibar la corda ni exagerar la sensació, només cal cercar l'equilibri.

— *Quasi res!*

— Per això el meu objectiu en aquest espai seria mostrar-vos les respostes que hem procurat donar a molts dels interrogants que teníem i potser encara tenim.

— *Això és un altre món!*

— Com tots els mons, aquest també cal descobrir-lo, no cal només observar-lo, t'hi has de posar, però no hi ha miracles, tan sols dos follets: treball i il·lusió. D'entrada costa, però hi trobaràs la recompensa.

— *Hi ha massa canalla!*

— En el nostre centre, l'IES Josep M. Fàbregas de Valls, hi ha matriculats 163 alumnes de 1r curs de 1r cicle d'ESO, repartits en cinc línies. Jo no diria massa canalla, potser demanar alguna línia més i repartir la matrícula. Però em resta mencionar una resposta, els crèdits variables, ja que tenen

els objectius, els continguts i la durada com els crèdits comuns, no són de segona categoria, ans al contrari:

Durant la primera franja horària es fan 9 crèdits variables i resulten uns 18 alumnes per classe.

Durant la segona franja horària s'ofereixen 8 crèdits variables i resulten uns 21 alumnes per crèdit.

Per tant, la *ratio* d'alumnes disminueix sensiblement.

— *On els posarem!*

— No sols hem acollit alumnes, sinó que el Departament d'Ensenyament ens ha procurat dos edificis annexos al centre, que abans utilitzava el col·legi Baltasar Segú, amb una capacitat de vuit aules, dos despatxos i els lavabos corresponents. Durant el primer trimestre s'ha instal·lat la calefacció de gas natural a tots dos edificis.

D'altra banda, s'ha instal·lat al pàrquing del centre una aula nova de tecnologia de 120 m² de superfície.

També haig de mencionar l'equipament del nou laboratori de ciències experimentals que ha subvencionat l'Associació de Pares d'Alum-

nes del nostre centre.

Finalment, haig de recordar el condicionament de la cuina i del menjador, per tal de donar el servei de menjador escolar adequat als alumnes de la nostra comarca i als de Valls que ho desitgin.

— *La diversitat d'alumnes és molt àmplia!*

— És cert, però aquí entra el repte d'aplicar determinats punts teòrics de la Reforma. Hem procurat donar resposta a la diversitat, i ho hem fet amb els recursos de què disposem i amb dedicació.

Primer: a les àrees considerades instrumentals: Llengua catalana, Llengua castellana i Matemàtiques, entre els cinc grups podem atendre la diversitat amb vint hores setmanals de desdoblaments en petits grups.

Hem d'afegir que a l'àrea de Ciències experimentals i tecnologia, també es desdoblen una de cada tres hores de classe.

Segon: el nostre institut disposa d'una psicopedagoga amb dedicació exclusiva al centre. A més, disposa del servei de l'EAP com tots els altres centres.

78 Cartes a les lectores i als lectors

Tercer: els crèdits variables també són una eina pedagògica, no tan sols per rebaixar el nombre d'alumnes, sinó perquè entre totes les àrees s'ofereixen crèdits de tipologia diversa, com són iniciació/ orientació, reforç i ampliació/ aprofundiment, la qual cosa permet diversificar els alumnes segons interès i aptituds.

— *No hi haurà prou professors, home!*

— La dotació de personal docent ha estat la suficient, és més, entre tots els professors que exercim una actuació exclusiva o parcial als alumnes

d'ESO som quinze. I això és no-més la quantitat, puc dir que, després de treballar plegats uns mesos, la qualitat professional és notable, per la voluntat i l'interès que s'hi han esmerçat.

— *Tu ets massa optimista!*

— Sí, però un repte si no l'afrontes amb optimisme, l'esforç és doble i la solució difícil.

Per això us animo, a tots: professors, pares, alumnes i Administració a posar-hi il·lusió, perquè renova la tasca pedagògica del dia a dia i l'aprenentatge dóna fruit, que

és en conclusió la recompensa més gratificant que tots esperem.

Jordi Tuset Vallet

Llicenciat en Ciències
de l'Educació.

Coordinador d'ESO.
IES Josep M. Fàbregas
de Valls.

Nota:

Uns professors de Valls ens fan arribar aquesta carta. Animeu-vos a contestar-los!

PERSPECTIVA ESCOLAR

Butlleta de subscripció

Cognoms Nom

Adreça

C.P. Població Província

Telèfon

He recollit aquesta butlleta a: _____

S'inscriu a **Perspectiva Escolar** per a l'any **1997** (10 núm.)

Import: **6.550 ptes.** Preu exemplar: **725 ptes.** (IVA inclòs)

Pagament: Per xec nominatiu a favor de l'A.M. Rosa Sensat

adjunt a la butlleta

Per domiciliació bancària

Butlleta de domiciliació bancària

Cognoms Nom

Cognoms i nom del titular (en cas que sigui un altre que el de la subscripció)

Banc o Caixa Adreça de l'agència

Població Província

Entitat Oficina Compte/libreta

Senyors: Els agrairé que amb càrrec al meu compte/libreta atenguin el rebut que anyalment els presentarà l'**Associació de Mestres Rosa Sensat** per al pagament de la meua subscripció a la revista **Perspectiva Escolar**.

Firma del titular

**RESPOSTA
COMERCIAL**

Autorització 12.225
B.O.C. Núm. 20 del 5-3-93

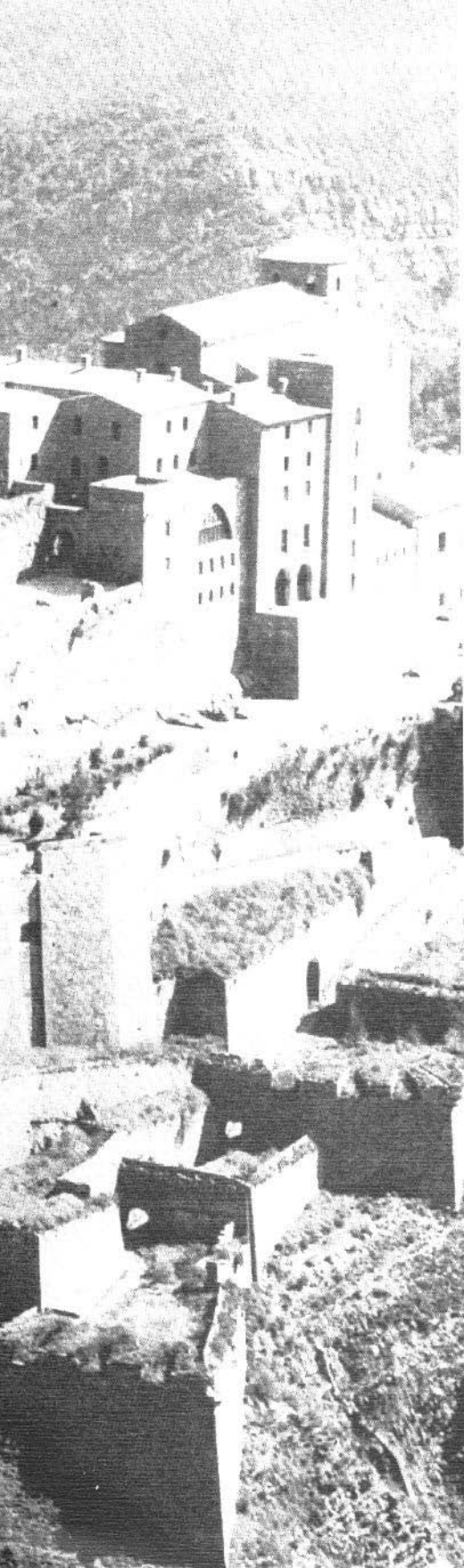
TARGETA POSTAL

**NO
NECESSITA
SEGELLS**

A franquejar
a destinació

**Associació de Mestres
Rosa Sensat**

Apartat de Correus 486 F.D.
08080 Barcelona

Sortides - **2**

El castell de Cardona, la vila medieval i la muntanya de sal

Proposta didàctica de treball de camp al castell i observació de l'impacte de la mina de sal en el seu entorn natural.

A càrrec de: **Grup de Treball de Ciències Socials i d'Educació Ambiental**

Dissabte, **31 de maig** de 1997

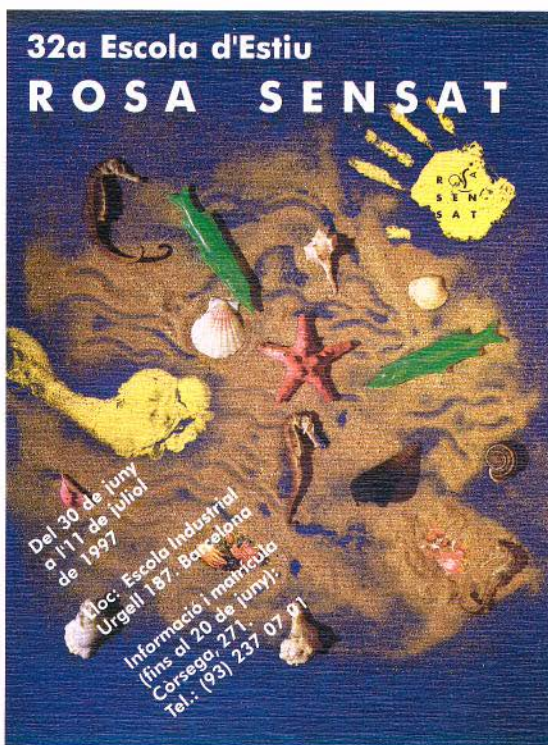
Lloc de trobada: **A. M. Rosa Sensat**

Hora: **8.30**

Preu inscripció: **500 PTA** no socis
350 PTA socis

Inscripció: **A. M. Rosa Sensat**, abans del dia 20 de maig

Nota: desplaçament en cotxes particulars i despeses a compartir entre els assistents.

32a
Escola d'Estiu

R O S A
S E N
S A T

**Demana
el programa**

T'hi esperem!

32

anys al servei de l'educació permanent

Comparteix: ensenya i aprèn

Tema General:

Convivre i comunicar-se, una utopia més necessària que mai

- Cursos d'educació infantil, primària, secundària i monogràfics
- Tallers
- Intercanvis d'experiències
- Debats
- Reconeixements
- Mostres de materials
- Presentació del Premi Rosa Sensat de Pedagogia 1996

Associació de Mestres Rosa Sensat

Còrsega, 271, baixos • 08008 Barcelona • Tel.: (93) 237 07 01 • Fax: (93) 415 36 80
E-mail: rsensat@pangea.org • <http://www.pangea.org/rsensat>